

Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Інститут розвитку дитини
Факультет дошкільної освіти
Кафедра корекційної педагогіки та психології

ПСИХОКОРЕКЦІЙНА ПРАКТИКА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Навчально-методичний посібник для студентів
напряму підготовки 6.010102 Початкова освіта
додаткової спеціальності 6.030103 Практична психологія

Укладач І. І. Демченко

Умань
ВІЗАВІ
2012

УДК [378.147.88:376](075.8)
ББК (74.580.252.4:74.3)я73
П 86

Рецензенти: Якимчук Борис Андрійович – канд. психол. наук, доцент, Данилевич Лариса Арсентіївна – канд. психол. наук, доцент (Кафедра психології, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини)

Схвалено Радою Інституту розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 1 від 31. 08. 2012 р.)

П 86 Психокорекційна практика в закладах освіти :

навч.-метод. посібн. для студ. напряму підготовки
 6.010102 Початкова освіта, додаткової спеціальності
 6.030103 Практична психологія / уклад.
 Ірина Іванівна Демченко. – Умань : Візаві, 2012. – 77 с.

Психокорекційна практика в закладах освіти

Навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки
 6.010102 Початкова освіта, додаткової спеціальності 6.030103 Практична психологія

Укладач Ірина Іванівна Демченко

Навчально-методичний посібник адресовано студентам 4-го курсу напряму підготовки 6.010102 Початкова освіта, додаткової спеціальності 6.030103 Практична психологія на допомогу в проходженні психокорекційної практики в закладах освіти, керівникам та методистам. Містить загальні положення, організаційні етапи, зміст роботи та правила поведінки студентів при проходженні практики, а також опис навчально-практичних завдань та зразки оформлення документації.

Психокорекційна практика в закладах освіти є складовою частиною комплексної підготовки студентів до практичної психологічної діяльності.

(075.8)

УДК [378.147.88:376]

ББК (74.580.252.4:74.3)я73

Зміст

1 Вступ	4
1. Загальні положення	5
2. Етапи психокорекційної практики в закладах освіти.....	6
3. Зміст практики	8
4. Звітна документація про проходження психокорекційної практики.....	11
5. Зразки оформлення документів	12
6. Підсумки практики.....	17
7. Повноваження керівника практики та права й обов'язки студента-практиканта	19
8. Зразки конспектів психодіагностичних та психокорекційних заходів.....	20
9. Список рекомендованої літератури.....	34
Додатки.....	37

ВСТУП

В сучасних умовах розвитку практичної психології та психологічної служби існує проблема фахової підготовки психологів-практиків. Оскільки робота психолога передбачає, насамперед, місію психологічного оздоровлення як окремих особистостей, так і суспільства в цілому.

Відповідно до Положення про психологічну службу системи освіти України одним із основних видів діяльності практичного психолога є психокорекційна робота. Нині поняття «корекція» стало все ширше використовуватися у віковій психології і психологічній допомозі не тільки дітям з проблемами у розвитку, але і з нормальним психічним розвитком. Розширення сфери використання психологічної корекції в роботі із здоровими дітьми в умовах навчального процесу обумовлене наступними причинами:

- активним впровадженням в систему навчання нових освітніх програм, успішне засвоєння яких вимагає максимального розвитку творчого та інтелектуального потенціалу дитини;

- гуманізацією процесу освіти, яка неможлива без диференційного підходу до навчання дитини і вимагає врахування індивідуально-психологічних особливостей кожного учня.

У зв'язку з цим відбулися принципові зміни характеру завдань і напрямків психокорекційних впливів – від виправлення дефектів при порушеному розвитку до створення оптимальних можливостей і умов для психічного розвитку здорової дитини в умовах загальноосвітньої школи.

Психокорекція – це система заходів, спрямованих на виправлення недоліків психологічного розвитку чи поведінки людини з допомогою спеціальних заходів психологічного впливу.

Клієнт – це нормальна, фізично і психічно здорова дитина, у якої в житті виникли проблеми психологічного чи поведінкового характеру.

Сьогодні психологічна корекція широко використовується в системі психологічної допомоги дітям і підліткам, оскільки націлена на виправлення

уже сформованих якостей особистості чи типів поведінки та сприяє формуванню і розвитку психологічних якостей.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Психокорекційна практика в закладах освіти спрямована на формування навичок діагностики та психокорекційної роботи з особами різних вікових та соціальних категорій і проводиться на базі закладів освіти з відривом від навчання.

Мета психокорекційної практики в закладах освіти: апробація на практиці набутих знань та умінь у галузі психологічної діагностики та психокорекції, використання в професійній діяльності методів і засобів психорозвивальної роботи.

Завдання психокорекційної практики в закладах освіти:

1. Організація діагностичної роботи та практичне використання студентами методик діагностичного мінімуму в закладах освіти.

2. Опанування способами різнобічного вивчення особистісних проблем із метою їх розв'язання (постановка та перевірка гіпотези, підбір методів дослідження та їх аналіз).

3. Формування навичок визначення дійсної мети та завдань психокорекції (формулювання психологічного діагнозу та прогнозу розвитку особистості за умов корекції й відсутності такої).

4. Набуття умінь розробки психокорекційних програм (визначення змісту, етапів психокорекційних дій, їх планування та організації).

5. Практичне оволодіння деякими прийомами, психотехніками та методами корекційно-розвивальної роботи в кожному конкретному випадку в різних вікових групах.

6. Набуття умінь залучення найближчого соціального оточення особистості до розв'язання її психологічних проблем, планування за необхідності корекційної роботи з особами найближчого оточення.

2. ЕТАПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКИ

Психокорекційна практика в закладах освіти регламентується відповідними положеннями МОН України і складається з трьох етапів.

I. Підготовчий

На цьому етапі викладачі кафедри корекційної педагогіки та психології розробляють програму психокорекційної практики в закладах освіти. Студенти ознайомлюються із програмою та на її основі розробляють індивідуальні плани роботи, ураховуючи специфіку установи, де відбуватиметься практика. Керівник практики перевіряє й корегує плани згідно з функціональними обов'язками психолога.

За тиждень до початку практики кафедра корекційної педагогіки та психології організовує настановчу конференцію, де визначаються мета, завдання, що їх повинен реалізувати практикант, керівники-викладачі (методисти), які керуватимуть практикою.

II. Основний

Робочий день практиканта визначається правилами трудового розпорядку та режимом роботи установи або організації, де студент проходить практику.

Кожний студент працює за індивідуальним планом. План психокорекційної практики в закладах освіти необхідно побудувати так, щоб у ньому було максимально розкрито функції, які виконує психолог у своїй практичній діяльності.

З огляду на зазначені вимоги індивідуальний план студента-практиканта повинен бути спрямований на формування вмінь і навичок у психодіагностичній діяльності практичного психолога, яка передбачає: психологічне обстеження учнів, визначення його проблем і формулювання психологічного діагнозу.

Практика починається з ознайомлення зі школою, адміністрацією, педагогічним колективом, психологом, планом роботи практичного

психолога та визначення напрямку роботи студента-практиканта (досліджувана проблема, постановка завдань, вікова категорія учнів та ін.).

У процесі проходження практики студент-практикант спостерігає за поведінкою учнів у різних ситуаціях, фіксує їх реакції на зовнішні впливи, узагальнює психологічну інформацію, отриману на основі застосування психодіагностичних методик.

Труднощі, що виникають у практиканта, вирішуються під час групових та індивідуальних консультацій із психологом-методистом. Здебільшого вони пов'язані з визначенням завдань щодо взаємодії практиканта з учнем, з виробленням стратегії роботи з ним. Одним з обов'язків психолога-консультанта є присутність на психодіагностичних заходах, які проводить практикант, аналіз його діяльності: визначення труднощів і недоліків, вдалих та позитивних моментів роботи практиканта. Студент-практикант складає план індивідуальної творчої роботи і проводить відповідну психопсихокорекційну роботу. Результати записує в «Щоденник практики».

III. Підсумковий

На цьому етапі студент-практикант узагальнює виконану психокорекційну роботу з учнями або із групою за допомогою діагностичного зрізу (складає карту, діаграму тощо), робить відповідні висновки щодо результативності проведеної психокорекційної роботи. Інформаційним масивом для цієї роботи можуть бути особисті документи, відгуки та думки інших людей, результати поведінки й діяльності дитини, опитування оточуючих і самої дитини, системне спостереження в різних умовах, бесіди, тестування, експеримент тощо.

3. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Змістовий модуль I.

Навчальна діяльність

Уточнення та поглиблення знань, набутих студентами під час вивчення курсів «Основи психодіагностики», «Основи психокорекції» та «Психологічна служба в закладах освіти», які необхідні при розробці діагностичної роботи, психокорекційних програм, плануванні, організації та здійсненні корекційного процесу з особами різних вікових та соціальних категорій.

Безпосередня практична діяльність студентів у закладах освіти, спрямована на аналіз психосоціальної ситуації та розробку психокорекційних заходів із метою попередження, вивчення та розв'язання психологічних проблем осіб різних вікових груп.

Комплексна діагностично-корекційна діяльність студента-практиканта спрямована на виконання таких практичних завдань:

1. Участь у настановній та підсумковій конференціях.
2. Ознайомлення з навчально-виховним закладом (бесіди з адміністрацією, учителями, психологом).
3. Аналіз плану роботи практичного психолога, знайомство з учнями певної вікової категорії та учителями-предметниками й класними керівниками;
4. Складання індивідуального плану роботи на час проходження практики;
5. Проведення діагностичного мінімуму;
6. Методологія психокорекційної роботи:
  - а) планування та проведення психокорекційних заходів з учнями: вправи, заняття, уроки, програма;
  - б) планування та проведення психокорекційних заходів із батьками: лекція, бесіда, заняття;

в) планування та проведення психокорекційних заходів із педагогічним колективом: заняття або стендова доповідь(проілюстрована).

Приписка: виконання завдання пунктів «б» і «в» на оцінку «відмінно»

7. Діагностична перевірка якості виконаної психокорекційної роботи;

8. Підведення підсумків: формулювання висновків, підготовка звітних матеріалів практики.

Змістовий модуль II.

Діагностичний мінімум

(Діагностична робота планується згідно обраного напрямку)

Діагностика молодшого школяра:

- діагностика розвитку уваги;
- діагностика розвитку мислення;
- діагностика розвитку мовлення та ін;

Діагностика підлітка:

- діагностика мотивів;
- діагностика розвитку уваги;
- діагностика розвитку мислення;
- діагностика пам'яті;
- діагностика комунікативної сфери та ін

Діагностика старшого школяра:

- діагностика міжособистісних відносин;
- діагностика здатності до самопізнання;
- діагностика особистісної саморегуляції;
- діагностика креативності та ін.

Змістовий модуль III.

Корекційно-розвивальна діяльність

Зміст профілактично-розвивальних дій психолога як напрямку психокорекційної діяльності та завдання за вибором у руслі обраного напрямку.

1. Розробка психокорекційних занять, уроків, програм для осіб різного віку з урахуванням завдань розвитку кожного вікового періоду та орієнтацією на формування новоутворень як пізнавальної, так і особистісної сфери особистості.

2. Розробка психокорекційних занять, уроків, попереджувальних програм, спрямованих на врахування психологічних особливостей дітей, які можуть у подальшому можуть зумовити виникнення певних складнощів або відхилень у їх інтелектуальному чи особистісному розвитку (наприклад: низький рівень пізнавальних інтересів, довільності уваги чи поведінки, наявність акцентуацій характеру, емоційної неврівноваженості, дратівливості або, навпаки, сором'язливості, замкнутості, труднощів спілкування та ін.).

3. Розробка й здійснення заходів, спрямованих на попередження можливих психологічних ускладнень розвитку особистості в перехідних періодах (наприклад: психологічна готовність дошкільника до шкільного навчання, адаптація першокласника до школи, перехід учня з початкової школи до середньої, підлітковий вік, випускні класи та ін.).

4. Розробка (і здійснення) програм, спрямованих на попередження навчального перевантаження, обумовленого психологічними причинами (наприклад: несформовані інтелектуальні та навчальні вміння й навички, відсутність позитивної навчальної мотивації, завищений рівень домагань, невпевненість у своїх силах, підвищена тривожність, страх відповіді та ін.). Складання (і впровадження) рекомендацій щодо організації навчально-виховного процесу з урахуванням психопрофілактичних вимог.

5. Розробка (і здійснення) програм, спрямованих на створення доброзичливого психологічного клімату в закладі: оптимізація форм спілкування в педагогічному колективі (система взаємин: дорослий - дорослий); поліпшення форм спілкування педагогів з учнями, батьків із дітьми (система взаємин: дорослий - дитина); розвиток продуктивних форм спілкування учнів між собою.

6. Підготовка матеріалів до психолого-педагогічного консилиуму з проблем труднощів розвитку учнів (особистісні проблеми, проблеми у взаєминах, аналіз труднощів у навчанні, відхилень у поведінці).

7. Розробка (і здійснення) програми роботи психолога з батьками з метою профілактики психоемоційних розладів у дітей та відхилень у їхній поведінці (підготовка матеріалів до батьківських зборів з конкретних питань труднощів розвитку дітей того чи іншого віку, батьківських семінарів, конференцій за актуальними проблемами віку та взаємин батьків із дітьми).

8. Розробка (і здійснення) програми роботи психолога зі членами педколективу з метою психологічної підтримки вчителя, попередження психологічного перевантаження. Розробка програми (зміст, організація) роботи «кімнати психологічного розвантаження» як засобу психопрофілактики нервово-психічного здоров'я.

9. Розробка (і впровадження) програми роботи психолога зі членами педколективу з метою розвитку професійної та особистісної самосвідомості, навичок конструктивної взаємодії з учнями різного віку.

10. Навчання учнів і педагогів методів саморегуляції психоемоційного стану та поведінки як засобу психопрофілактики психічного здоров'я та безконфліктного спілкування.

Психологічні проблеми, які пропонуються студентам для аналізу та розв'язання, є найбільш характерними труднощами розвитку особистості в тому чи іншому віковому періоді. Саме з ними психолог найбільш часто зустрічається в практиці психокорекційної діяльності. Наведемо деякі з них.

1. Дослідження психоемоційного розвитку дошкільників. Розробити (і впровадити) психокорекційну програму з надання психологічної допомоги дітям з невротичними проявами (тривожність, страхи, нервово-психічна напруженість, підвищена збудливість, плаксивість, поганий сон, впертість, соціальна дезадаптованість та ін.).

2. Дослідження психологічних проблем першокласників з проявами психогенної шкільної дезадаптації. Розробити (і впровадити)

психокорекційну програму з метою надання психологічної допомоги дезадаптованим дітям.

3. Дослідження готовності молодших школярів до навчання в середній ланці школи. Розробити (і впровадити) психокорекційну програму з надання психологічної допомоги молодшим школярам, які з різних причин не готові до переходу в середню ланку школи.

4. Дослідження самооцінки особистості (очікуваної оцінки особистості та оцінки особистості іншими). Дослідження впливу неадекватної самооцінки на психічний стан особистості (тривожність, конфліктність, емоційна неврівноваженість, агресивність, замкнутість та ін.). Розробити (і впровадити) психокорекційну програму, спрямовану на формування адекватного ставлення особистості до себе та оточуючих.

5. Дослідження психологічних проблем підлітків (можливо, і юнаків) з підвищеною конфліктністю (емоційна неврівноваженість, дратівливість, запальність, образливість, незадоволеність собою й ставленням до нього інших). Розробити (і впровадити) психокорекційну програму з надання їм психологічної допомоги.

6. Дослідження психологічних проблем підлітків та юнаків з низькими показниками суб'єктності та високим рівнем самооцінки, який виявляється в різних поведінкових формах. Розробити (і впровадити) психокорекційну програму надання їм психологічної допомоги.

7. Дослідження особливостей життєвого самовизначення осіб юнацького віку. Розробити (і впровадити) психокорекційну програму, спрямовану на розвиток самосвідомості, рефлексії, перспективи часу та планування майбутнього в юнацтва. Та інші.

Студенти обирають для розв'язання певну проблему особистості, виходячи з запиту самої особи чи її найближчого оточення або спираючись на необхідність, актуальність надання психокорекційної допомоги в тому чи іншому конкретному випадку, стосовно осіб різних вікових та соціальних категорій.

Категоріальність осіб, з якими студенти здійснюють психокорекційну діяльність:

- вікові категорії: дошкільний вік, молодший шкільний вік (1-3 класи школи), підлітковий вік (5-8 класи), старший підлітковий та юнацький вік (9-11 класи школи, коледжі, технікуми, училища та ін.).

- соціальні категорії: учні загальноосвітніх закладів, учні закладів інтернатного типу, діти з вадами психічного та фізичного розвитку, підлітки і юнаки з девіантною поведінкою.

Розробляючи та плануючи практичну діяльність з метою надання психокорекційної допомоги, студенти повинні враховувати чинники, які визначають ефективність психокорекції.

Змістовий модуль IV

Визначення ефективності психокорекційної роботи

Оцінковий блок, або блок ефективності корекційних впливів, спрямований на аналіз змін пізнавальних процесів, психічних станів, особистісних реакцій в дитини в результаті психокорекційних впливів. Критерії оцінки ефективності психологічної корекції вимагають обліку структури дефекту, механізмів його проявів, аналізу цілей корекції і використовуваних методів психологічного впливу. Результати корекційної роботи можуть проявлятися в дитини в процесі роботи з нею, до моменту завершення психокорекційного процесу і протягом тривалого часу після закінчення занять.

Ефективність психологічної корекції залежить як від об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. До об'єктивних факторів відносяться:

- ступінь важкості відхилень у дитини;
- чіткість поставлених корекційних задач;
- чіткість організації психокорекційного процесу;
- час початку корекційного процесу;
- професійний та особистісний досвід психолога.

До суб'єктивних факторів можна віднести:

- установки дитини і батьків на психологічну корекцію;
- ставлення їх до психологічної корекції і до психолога.

При оцінці ефективності психокорекційних впливів необхідно провести діагностичний зріз результати якого порівнюються з попередніми даними діагностичного етапу практики.

4. ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ

Після завершення практичної діяльності в закладах освіти студенти повинні підготувати низку **звітних документів**:

- індивідуальний план роботи студента-практиканта;
- щоденник студента-практиканта;
- діагностичний матеріал (опис методик(3-6), загальні висновки);
- матеріали психокорекційної роботи з учнями: конспекти ПК занять (2-3), уроків (2-3), ПК програм (1);
- матеріали психокорекційної роботи з батьками, учителями (за бажанням);
- звіт про психокорекційну практику (за індивідуальним планом);
- характеристика на студента-практиканта за підписом психолога, директора школи, завірена печаткою школи.

У додатки виносяться:

- матеріали діагностичного обстеження особистості, спрямованого на вивчення її психологічної проблеми;
- стенографічний запис кількох психокорекційних занять (зустрічей) з психологічним аналізом труднощів та вдалих моментів або фотографії;
- наочний матеріал, який використовується в корекційно-розвивальній роботі.

Щоденник психокорекційної практики в закладах освіти

Щоденник психокорекційної практики в закладах освіти студента містить у хронологічній послідовності занотовані дані про проведену роботу.

Записи про виконану роботу перевіряються та візуються в кінці практики керівником від бази практики й керівником від навчального закладу. Наприкінці психокорекційної практики в закладах освіти в щоденник записується характеристика роботи практиканта, яка підписується керівниками від бази та вищої школи й завіряється печаткою установи бази практики.

На основі записів у щоденнику складається підсумковий звіт студента про проходження практики, в якому підсумовується загальна кількість здійснених спостережень, психодіагностичних і психокорекційних процедур, психологічних консультацій тощо. Частиною підсумкового звіту може бути звіт про науково-дослідницьку роботу.

Частиною підсумкового звіту є опис практичних навичок і вмінь, яких набули студенти під час практики, опис видів практичної роботи, можуть наводитись методи діагностичної та корекційної роботи з клієнтами та результати цієї роботи. У звіті наводяться дані діагностичного обстеження клієнтів під час практики.

На оформлення звітної документації студентам дається 3 дні. Приклади документації наведено нижче.

Залік складається студентами в 4-й день після оформлення документації психокорекційної практики в закладах освіти комісії, до складу якої входять керівник практики від вищої школи й керівник (загальний і безпосередній) від бази практики.

Критерієм якості проходження практики є засвоєння практичних навичок, вмінь, знань, передбачених програмою психокорекційної практики в закладах освіти, виконання практичних завдань. Критерії оцінювання наведено в попередньому розділі.

Загальна оцінка за підписом викладача-керівника практики заноситься до залікової книжки студента й заліково-екзаменаційної відомості (протоколу).

Протягом тижня після закінчення практики керівник від вищого навчального закладу подає відомість до відповідного деканату.

5. ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРАКТИКИ

Зразок оформлення щоденника психокорекційної практики в закладах освіти

Щоденник психокорекційної практики в закладах освіти

студент _____ групи _____
факультету _____
проходив психокорекційну практику в закладах освіти
на базі _____
з _____ 200_ р. до _____ 200_ р.

Керівник (від бази практики) _____

Керівник (від навчального закладу) _____

Дата	Перелік і зміст діагностичних і психокорекційних заходів	Підпис керівників
------	--	-------------------

Зразок індивідуального плану роботи психокорекційної практики студента-практиканта в закладах освіти

Індивідуальний план роботи психокорекційної практики студента-практиканта в закладах освіти

студент _____ групи _____
факультету _____
проходив психокорекційну практику в закладах освіти
на базі _____
з _____ 200_ р. до _____ 200_ р.

- Діагностика(діагностичний мінімум);
- індивідуальна психокорекційна робота(консультації);
- групова психокорекційна робота (заняття за розробленою психокорекційною програмою);
- психокорекційні уроки;
- публічні виступи (доповіді на батьківських зборах, об'єднаннях учителів, психологів)

I ТИЖДЕНЬ

день	час	учителі	учні	батьки
понеділок				
вівторок				
середа				

II ТИЖДЕНЬ				
день	час	учителі	учні	батьки
понеділок				
вівторок				
середа				

III ТИЖДЕНЬ				
день	час	учителі	учні	батьки
понеділок				
вівторок				
середа				

IV ТИЖДЕНЬ				
день	час	учителі	учні	батьки
понеділок				
вівторок				
середа				

V ТИЖДЕНЬ				
день	час	учителі	учні	батьки
понеділок				
вівторок				
середа				

VI ТИЖДЕНЬ				
день	час	учителі	учні	батьки
понеділок				
вівторок				
середа				

Підсумковий звіт про виконану роботу під час психокорекційної практики в закладах освіти

Вимоги до звіту студента-практиканта

Після завершення навчальної практики студент подає керівникові для перевірки таку документацію:

1. Щоденник проходження практики.
2. Календарний план роботи студента практиканта.
3. Звіт про виконання програми та індивідуального плану практики.

Звіт про проходження практики обсягом 12–15 сторінок формату А4 має містити конкретний опис виконаної студентом роботи, а також відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального завдання (результати психодіагностичного дослідження залежно від індивідуального завдання та специфіки установи, де воно проводиться, розробки психокорекційних вправ, занять, уроків, програм, доповіді та їх самоаналіз; рефлексія практичної діяльності студента-практиканта), висновки й пропозиції, список використаної літератури. До звіту додаються для унаочнення підготовлені розрахунки, пояснення, таблиці, схеми, діаграми тощо.

Звіт повинен мати наскрізну нумерацію сторінок і бути зшитий. Його перевіряє й затверджує керівник практики як від базового підприємства, так і від вищої школи.

4. Характеристика на студента-практиканта з аналізом виконаних видів роботи, написану та завірену керівником установи.

Структура звіту

Титульна сторінка.

Вступ. У цьому розділі зазначаються база, мета, завдання, структура практики, основні напрями практичної роботи.

Оволодіння практичними навичками Розділ містить табличну частину, що включає оволодіння практичними навичками, тобто не лише перелік і зміст діагностичних і психокорекційних заходів, а набуті практичні навички.

Висновки. Рефлексія практичної діяльності студента-практиканта

№	Перелік заходів	Кількість проведених діагностико-корекційних заходів	Практичні навички	Труднощі при проведенні діагностико-корекційних заходів

Зразок оформлення титульної сторінки звіту психокорекційної практики в закладах освіти

Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України
 Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
 Інститут розвитку дитини
 Факультет дошкільної освіти
 Кафедра корекційної педагогіки та психології

ЗВІТ

про виконання програми психокорекційної практики в закладах освіти
 Студента(ки) _____
 (прізвище, ім'я, по батькові)
 групи _____ курсу _____ факультету _____

Спеціальність _____
 Кваліфікаційний рівень _____
 База практики _____
 (повна назва)

Керівник практики
 від бази практики
 _____
 (посада, прізвище, ініціали)

Керівник практики
 від кафедри
 _____
 (посада, прізвище, ініціали)

Рекомендована оцінка
 _____
 “ _____ ” _____ 200_ р.

Звіт захищено на оцінку
 _____
 “ _____ ” _____ 200_ р.

_____
 (підпис)

_____
 (підпис)

Умань 200_ р.

Зразок характеристики студента-практиканта за час проходження психокорекційної практики в закладах освіти

(назва установи) _____

Характеристика на

студента-практиканта _____ курсу _____ групи _____ факультету _____

назва ВНЗ _____, як __(-а, -ий) проходить __(-ла, -в) психокорекційну практику в закладах освіти в _____

з _____ 200__ р. по _____ 200__ р.

Дати перелік здійсненої роботи студентом за час психокорекційної практики в закладах освіти та вказати позитивні (негативні) моменти, можливі поради, зауваження, рекомендації.

	Позитивні сторони роботи студента-практиканта	Зауваження(якщо є), побажання, рекомендації
Психолог школи		
Директор школи або його перший заступник		
Керівник практики, методист		

Рекомендована оцінка _____

МП

Психолог школи _____

Директор школи _____

Керівник практики _____

6. ПІДСУМКИ ПРАКТИКИ

Форми і методи контролю

Практика оцінюється комісією в складі керівника практики від навчального закладу та керівника практики від бази, з урахуванням зауважень керівників, оформленої звітної документації, самооцінки студента.

Студенту, який не виконав програми практики з поважних причин, може бути надано право повторного її проходження за умов, визначених кафедрою та навчальною частиною.

Контроль за проходженням практики здійснює керівник практики з метою виявлення недоліків і надання практичної допомоги студентам у процесі проходження практики та оформлення звітної документації.

Керівники практики перевіряють організацію роботи практикантів, процес виконання програми, ставлення до виконання завдань, правил внутрішнього розпорядку. Контроль здійснюється за допомогою планових (поточних) співбесід, безпосереднього спостереження, аналізу звітної документації, підсумкової конференції.

Підсумки практики підбиваються після завершення терміну практики на заключній конференції та на заліку з практики (після подання звітної документації, відкритого захисту перед цикловою комісією).

Критерії оцінювання практики

При оцінюванні проходження студентами практики мають бути враховані:

- успішність і повнота виконання програми практики та індивідуальних завдань керівників;
- дотримання вимог професійної етики та деонтології, правил внутрішнього розпорядку бази практики;
- активність студента, ініціативність у процесі виконання завдань;
- систематичність та якість ведення щоденника;

- повнота, логічність, стилістична досконалість доповіді та відповідей на запитання на заключній конференції;
- організованість, впевненість, інтерес до роботи.

Оцінка “відмінно” ставиться за умов:

- виконання студентом повного обсягу програми практики та індивідуальних завдань керівників;
- проявив упевненість, організованість і сумлінне виконання обов’язків;
- дотримання вимог професійної етики, виконання правил внутрішнього розпорядку бази практики;
- високого рівня ініціативності, творчості, відповідного фазі навчання рівня теоретичної та практичної підготовки;
- чіткого, логічно структурованого звіту, що відповідає вимогам оформлення звітної документації та містить самооцінку студентом власної діяльності;
- наявність особистих вражень студента та самоаналізу роботи, наведених у щоденнику практики;
- вчасного та відповідно оформленого подання звітної документації;
- позитивної характеристики з бази практики.

Оцінка “добре” ставиться за умов:

- виконання студентом повного обсягу програми практики;
- належного рівня теоретичної та практичної підготовки;
- дотримання основних правил професійної етики та деонтології з окремими недоліками;
- вчасного і відповідно оформленого подання звітної документації;
- позитивної характеристики з бази практики;
- недостатнього рівня самоаналізу, творчості, ініціативності.

Оцінка “задовільно” ставиться за умов:

- виконання студентом основної програми практики та індивідуальних завдань за умов наявності численних зауважень щодо проходження практики;

- подання вчасно оформленої звітної документації.

Оцінка “незадовільно” ставиться за умов:

- недотримання студентом вимог професійної етики;
  - порушення дисципліни і внутрішнього розпорядку бази практики;

- невиконання завдань програми практики;

- невчасного подання звітної документації.

	Види робіт	Кількість балів
1	Організованість, дисциплінованість і добросовісне ставлення до роботи студента-практиканта.	0-5
2	Систематичне ведення щоденника практики.	0-5
3	Виконання завдань змістового модулю II. Діагностичний мінімум	0-20
5	Виконання завдань змістового модулю III. Корекційно-розвивальна діяльність	0-25
6	Виконання завдань діагностики якості практичної психокорекційної діяльності	0-20
7	Наявність фотоматеріалів (презентації) заходів, передбачених програмою практики	0-10
8	Своєчасне оформлення та здача звітної документації.	0-10
9	Участь у настановній та звітній конференціях.	0-5
	Усього (максимальна кількість балів)	100

Шкала оцінювання:

90 – 100 балів (90 – 100%) – відмінно (A);

75 – 89 балів (75 – 89%) – добре (B,C);

60-74 балів (60-74%) – задовільно (D,E);

35 – 59 балів (35 – 59%) – незадовільно з можливістю повторного складання (FX);

1 – 34 бали (1 – 34%) – незадовільно з обов’язковим повторним курсом (F).

7. ПОВНОВАЖЕННЯ КЕРІВНИКА ПРАКТИКИ ТА ПРАВА Й ОBOB'ЯЗКИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

Керівник практики зобов'язаний:

- при підготовці до проведення практики ознайомити студентів з програмою практики, вивчити необхідну навчально-методичну документацію згідно із вказівками та рекомендаціями завідувача кафедри щодо проведення практики;
- проконтролювати підготовленість бази та об'єктів практики, вжити, за необхідності, відповідних заходів щодо їх підготовки;
- систематично контролювати виконання програми практики студентами згідно з індивідуальними графіками;
- проводити консультації для студентів з організаційних, методичних питань практики;
- контролювати ведення щоденних записів навчальної практики студентів спеціальності “Психологія” та написання звіту;
- контролювати дотримання правил внутрішнього розпорядку;
- ознайомити студентів з програмою практики, уточнити для них індивідуальні завдання;
- перевіряти звіти з практики і приймати їх захист.
- здійснювати методичне керівництво і надавати допомогу студентам при виконанні відповідних розрахунків;
- систематично інформувати кафедру про етапи проходження навчальної практики;
- взяти участь у роботі комісії, призначеної завідувачем кафедри, з проведення захисту звітів з практики студентів;
- після закінчення практики надати короткий письмовий звіт про результати практики і захист звітів разом із зауваженнями і пропозиціями щодо удосконалення практичної підготовки студентів;
- безпосередньо перед початком практики провести інструктаж з техніки безпеки, виробничої санітарії та протипожежної безпеки.

Права та обов'язки студента-практиканта:

- ознайомитись з програмою практики і змістом робіт, які він виконуватиме, пройти на кафедрі інструктаж про порядок її проходження та з техніки безпеки, протипожежної безпеки, виробничої санітарії (під особистий підпис) і попередження нещасних випадків, одержати від керівника практики необхідні документи (індивідуальні завдання, методичні рекомендації тощо);
- прибути на базу практики точно в термін, встановлений наказом ректора;
- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики, та вказівки її керівника;
- ознайомитись з рекомендованою літературою;
- одержати необхідну консультацію з організаційних і методичних питань у керівника практики;
- взяти участь в інструктивних зборах, які проводить деканат факультету;
- погодити і представити до затвердження керівникові практики календарний план роботи, і під час практики дотримуватись термінів його виконання;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- до закінчення терміну проходження практики подати на кафедру календарний план, щоденні записи навчальної практики і звіт про проходження практики;
- завчасно підготувати письмовий звіт за результатами практики і захистити його на засіданні комісії.

Студент має право (в разі незадоволення оцінкою чи характеристикою) просити деканат перевірити звітну документацію або замінити місце практики. З причин хвороби чи інших обставин, що перешкоджають студенту успішно пройти практику, йому надається право повторно пройти

практику без відриву навчання (за умови подання довідки, лікарняного листа).

8. ЗРАЗКИ КОНСПЕКТІВ ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ ТА ПСИХОКОЕКЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

Зразки діагностичних методик

Методика 5 «Пам'ять (за Д Ельконіним)».

Мета: визначення смислової пам'яті.

Обладнання: набори слів.

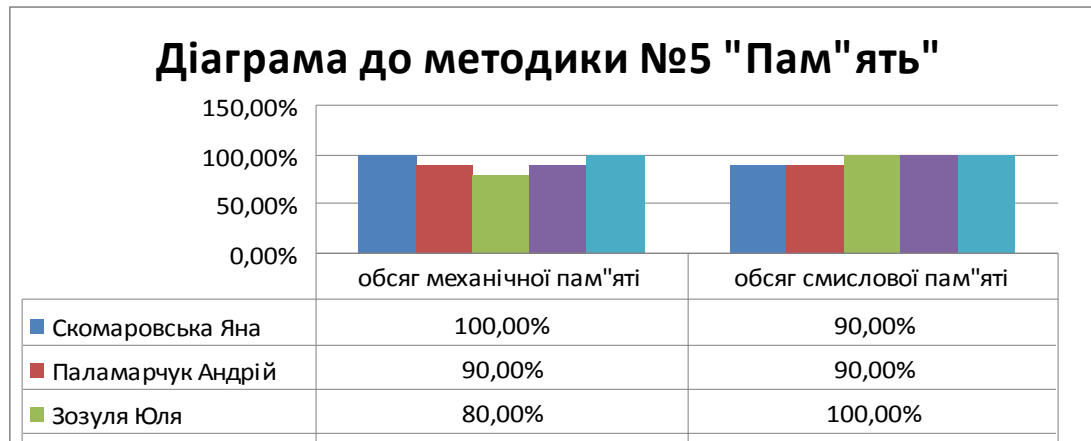
Хід проведення:

1. Психолог читає з невеликими паузами між окремими парами слів перше завдання. Потім читає перше слово відповідної пари, а учні записують друге слово відповідної пари.
2. Так само психолог зачитує друге завдання, де пари слів не мають ніякого логічного зв'язку.

1. Лист	зелений	1. Яблуко	небо
2. Курка	яйце	2. Очі	годинник
3. Сонце	місяць	3. Буква	корінь
4. День	ніч	4. Поле	театр
5. Блискавка	грим	5. Залізо	волосся
6. тонкий	товстий	6. Перо	вода
7. Вікно	двері	7. Лялька	стеля
8. Дим	пожежа	8. Жук	крісло
9. Стіл	парта	9. Лист	рак
10. Риба	вода	10. Папір	кістка

Оцінювання результатів:

V смислової пам'яті			V механічної пам'яті		
Кількість Слів 1-го ряду a1	Кількість слів, що запам'ятав в1	Коефіцієнт смислової пам'яті п.С1=в1: a1 ·100%	Кількість слів 2 ряду a2	Кількість слів, що запам'ятав в2	Коефіцієнт механічної пам'яті С2=в2:a2·100%

Зразки психокорекційних вправ

Вправа «Запам'ятай фігури»

Мета: коригувати зорову пам'ять.

Обладнання: картки із зображенням геометричних фігур.

Хід проведення:

1. Дітям демонструють 3 геометричні фігури (трикутник, квадрат, коло), розташовані на одній картці. Їм треба уважно подивитися на картинку, запам'ятати фігури і намалювати, що запам'ятали. Потім дітям демонструють іншу картку – фігури та їхня кількість змінюється.

2. Психолог уводить складніші елементи. На загальній картці демонструє геометричні фігури, всередині яких поміщено інші – менші, інакше заштриховані. Діти мають замалювати «зовнішні» та «внутрішні» фігури, назвати їх. Картки також міняють.

3. Дітям пропонують перевірити свої малюнки відповідно до зразка, кольоровим олівцем виправити помилки.

Рефлексія:

1. Для чого ми це робили?
2. Як ви почувалися під час проведення вправи?
3. Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Вправа «Асоціації»

Мета: навчити логічно запам'ятовувати

Обладнання: набір слів, назв різних предметів.

Хід проведення:

Дітям називають 10-12 слів, що означають добре знайомі предмети, і пояснюють способи запам'ятовування:

1. Можна до кожного прочитаного слова придумати своє.
2. Підібране слово має бути якимось пов'язане із заданим.
3. Придумане слово може бути об'єктивно пов'язане із заданим (трактор – плуг, лампа – ніч, багаття – вогонь, молоток – цвяхи, шафа – книжка, школа – учень, кімната – вікно, вітрило – вітер, сани – сніг, чорнило – зошит, графин - вода).

Нове слово може характеризувати якусь властивість, стан або дію предмета, позначену в заданому стимулі. Наприклад: півень – співає, гітара – грає, будинок – дерев'яний, ліс – густий, людина – весела, сокира – рубає.

Для підбору асоціацій, спираючись на друге слово, легше згадати перше.

Рефлексія:

1. Для чого ми це робили?
2. Як ви почувалися під час проведення вправи?
3. Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Вправа «Запам'ятаймо»

Мета: формувати логічну й образну пам'ять.

Обладнання: тексти, предмети, малюнки.

Хід проведення:

Діти мають прослухати оповідання, запам'ятати його, переказати. При потребі дорослий коригує виклад і навчає значеннєвого запам'ятовування за таким алгоритмом:

1. Виділити головну думку оповідання;
2. Розказати, про що чи про кого це оповідання;
3. Уявити героїв, їхній зовнішній вигляд, характер, дії;
4. Поділити оповідання на кілька значеннєвих частин;

5. Назвати ці частини;
6. Скласти план оповідання;
7. Послухати оповідання ще раз;
8. Повторити вголос, потім подумки основні події.

Рефлексія:

1. Для чого ми це робили?
2. Як ви почувалися під час проведення вправи?
3. Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Вправа «Переказ»

Мета: формувати значеннєву пам'ять.

Обладнання: сюжетні оповідання, казки.

Хід проведення:

У процесі спільної роботи психологові бажано прочитати казку (оповідання) двічі, ніяк його не називати. І поставити запитання, типу:

- Про що ця казка (оповідання)?
- А чому так відбулося?
- Які герої сподобалися? Чому?
- Що в оповіданні найголовніше?
- Що ти можеш розповісти?
- Як можна назвати оповідання?
- А ще як?

Разом з дітьми психолог ділить оповідання на частини, називає кожен і пропонує переказати історію.

Якщо їм складно, дорослий робить це сам, звертає увагу дітей на послідовність подій, докладно їх описує, виділяє ключові моменти сюжету. Також важливо уточнити стосунки між героями, їхній емоційний стан.

Рефлексія:

1. Для чого ми це робили?
2. Як ви почувалися під час проведення вправи?
3. Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Зразки психокорекційних занять та психорозвивальних уроків

Структура психокорекційного заняття й психорозвивального уроку включає вступну, основну та заключну частини.

Вступна частина містить у собі ритуал вітання, з якого починається кожне заняття. Привітання виконує важливу функцію встановлення (на початкових заняттях) або підтвердження (на наступних заняттях) емоційно-позитивного контакту «психолог – дитина», формування в дитини спрямованості на однолітка та інтересу до нього. Вітання має бути адресоване кожному учаснику заняття без винятку, підкреслюючи тим самим його значимість. Ритуали можуть бути придумані самою групою в процесі обговорення, можуть бути запропоновані психологом. Першому варіанту, звичайно, надається перевага, але в практиці роботи в початковій школі частіше реалізовується другий. Далі може бути проведена розминка, яка є засобом впливу на емоційний стан дітей, рівень їхньої активності, виконує важливу функцію налаштування на продуктивну групову діяльність. Розминка може проводитися не тільки на початку заняття, але й між окремими вправами у випадку, якщо психолог бачить необхідність якось змінити актуальний емоційний стан учасників групи.

Основна частина займає більшу частину заняття і за своїм змістом є реалізацією багатофункціональних технік, спрямованих на розвиток пізнавальних процесів, на формування соціальних навичок і на динамічний розвиток групи. Обов'язковим є послідовність вправ з урахуванням чергування діяльностей, зміни психофізичного стану дитини (від рухливого до спокійного, від інтелектуальної гри до релаксаційної техніки; від простого до складного). Як правило, до одного заняття включають від 2 до 4 ігор (вправ). Найбільший розвиваючий ефект досягається не за рахунок збільшення розмаїтості психотехнічних прийомів, а за рахунок найбільш повного використання потенційних можливостей кожної з комплексних вправ, включених у заняття. Тобто, з одного боку, ми пропонуємо

орієнтувати роботу з учнями на використання складних, багатофункціональних вправ, що дозволяють вирішувати відразу кілька завдань. Наприклад, вправа на розвиток уваги може одночасно сприяти виробленню навичок спілкування, згуртованості групи, дозволити дитині пізнати ще які-небудь сторони свого «Я». З іншого боку, кожна вправа повинна бути проведена кілька разів: з ускладненнями, з передачею функцій ведучого від дорослого до кожної бажаної дитини, іншими можливими варіаціями. Якщо вправа повністю відпрацьована, але дуже подобається учасникам, її треба включати в роботу групи доти, поки бажання виконувати її зберігається.

Заклучна частина – це своєрідне підведення підсумків, рефлексія, що здійснюється за емоційним та змістовим напрямками: обговорення заняття, обмін враженнями, думками. Завершальним етапом є ритуал прощання.

Заняття №1

Тема: Корекція розвитку логічного мислення школярів

Мета: розвиток словесно-логічного мислення;

розвивати здібності швидко встановлювати логічні зв'язки між звичайними предметами, цифрами.

Обладнання: папір, ручки, олівці, роздатковий матеріал (оповідання, набір цифрових рядів).

Вступна частина

Привітання. Створення гарного настрою.

Діти стають у коло, беруться за руки і передають потиски («струм») один одному, посміхаючись.

Рефлексія:

- Що вам найбільше сподобалося (не сподобалося) у цій вправі?
- Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Основна частина

Вправа «Придумай слова»

Інструкція: За 5 хвилин придумай якнайбільше слів, що починаються на букву Д.

Рефлексія:

- Що вам найбільше сподобалося (не сподобалося) у цій вправі?
- Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Вправа 1. «Вибери головне»

Мета: розвиток словесно – логічного мислення.

Матеріал до завдання. На дошці заздалегідь написані ряди слів: перші слова заголовними буквами, інші слова – рядковими і в дужках.

Учнів просять дібрати до слова, написаного заголовними буквами, два слова з дужок, що знаходяться в найтіснішому зв'язку з ним.

САД (рослини, садівник, собака, тин, земля)

РІКА (берег, риба, рибалка, вода)

МІСТО (автомобіль, будинки, юрба, вулиця, велосипедист)

РОЗПОДІЛ (клас, ділене, олівець, дільник, папір)

КІЛЬЦЕ (діаметр, алмаз, проба, округлість, печатка)

ЧИТАННЯ (очі, книга, картинка, печатка, слово)

ГРА (карти, гравці, штрафи, покарання, правила)

ЛІКАРНЯ (приміщення, операція, лікар, радіо, хворі)

БІБЛІОТЕКА (місто, книги, полиці, читачі, бібліотекар) букв, які необхідно викреслювати одночасно).

Рефлексія:

- Що вам найбільше сподобалося (не сподобалося) у цій вправі?
- Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Вправа 2. «Склади речення»

Мета: розвивати здібності швидко встановлювати логічні зв'язки між звичайними предметами.

Вибираються навмання три слова, не пов'язані за змістом (наприклад, озеро, олівець, ведмідь). Необхідно скласти якнайбільше речень, включивши всі три слова (відмінок можна змінювати).

Рефлексія:

- Що вам найбільше сподобалося (не сподобалося) у цій вправі?
- Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Вправа 3. «Знайди зайве»

Інструкція: знайди в логічному «ланцюжку» «зайве» число і викресли його.

- 1) 33, 35, 55, 77, 99.
- 2) 64, 62, 60, 50, 56.
- 3) 12, 20, 22, 32, 42.
- 4) 17, 19, 22, 23, 25.
- 5) 15, 20, 16, 25, 30.

Рефлексія:

- Що вам найбільше сподобалося (не сподобалося) у цій вправі?
- Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Вправа 4. «Коректурна проба»

Інструкція: У поданому тексті викресліть букву і. Для роботи у вас є 3 хвилини.

Лісовичок

В одному невеликому місті жила собі дівчинка Оленка. Одного разу пішла вона з подругами в ліс збирати ягоди і заблукала. Іде і плаче, а назустріч їй дідок-лісовичок.

– Що трапилося? – питає.

–Я заблукала, допоможіть мені, будь ласка, знайти дорогу додому.

–Допоможу тобі, – каже дідусь, – але відгадай спочатку мою загадку, подивлюсь, яка ти кмітлива дівчинка. «За лісом, за пралісом сиві клубки висять. Що це?»

Замислилася Оленка, підняла очі вгору...

–Ой, та це ж хмаринки!

–От і чудово! Покажу я тобі дорогу до твого міста. Дівчинка потрапила додому, бо в лісі зустріла доброго лісовичка.

Рефлексія:

- Що вам найбільше сподобалося (не сподобалося) у цій вправі?
- Як ви вважаєте, для чого потрібне виконання даної вправи?

Заклучна частина

Підведення підсумків заняття

- Що сподобалося на занятті?
- Які завдання було важко виконати?

Урок №1

Дата:

Тема: Ставлення до невдач.

Мета: вчити дітей достойно поводитися в разі невдачі.

Завдання:

- проаналізувати типові невдачі учнів і можливі причини цих невдач;
- виробити в учнів установку на те, що кожен має відповідати за свої

вчинки.

Обладнання: роздатковий матеріал, столи, листи, папір.

Хід уроку

Привітання. Створення гарного настрою.

Психолог повідомляє тему поточного уроку.

Вправа «Очікувані результати». (Діти записують на класній дошці очікувані результати)

Психолог заохочує дітей висловлюватися про те, як вони розуміють, що таке невдача, які невдачі були в їхньому житті і що вони робили, щоб запобігти їм у майбутньому. (Зазвичай учні вважають невдачами погані оцінки, запізнення до школи, втрату якоїсь речі, програш у грі тощо.)

Психолог акцентує увагу дітей на тому, що невдачі бувають випадкові й такі, які виникають із власної вини. Він моделює ситуації, а учні визначають причини невдач і висловлюють своє ставлення до поведінки героїв.

Ситуація 1. Почалися літні канікули. Катруся збиралася поїхати, як і минулого року, до бабусі в село. А Наталка, її менша сестричка, мала їхати

до оздоровного табору. Дівчатка хотіли взяти із собою м'яч, але він був один на двох. Мама запропонувала кинути жереб. Вона написала на одному аркуші паперу слово «м'яч», і таку саму трубочку зробила з чистого аркуша, потім поклала ці трубочки під серветку. Дівчатка вирішили, що першою тягнути папірець буде Катруся. Вона взяла одну трубочку, розгорнула її: папірець був чистий. Наталка зраділа, що м'яч дістався їй, а Катрусі було прикро, але тільки спочатку. «Не слід засмучуватися, адже поділили справедливо», — наказала вона собі.

(Більшість дітей схвалюють поведінку Катрусі, адже проблему вирішили справедливо, а решта вважають, вона мала відразу поступитися меншій сестричці.)

Ситуація 2. Гра «Хто сильніший?». Хлопці сідають за столи парами. У кожній парі гравці спираються ліктями на стіл і з'єднують кисті правих рук. Кожен тисне на руку напарника, намагаючись притиснути її до стола. Перемагає той, кому це вдасться.

Дівчатка спостерігають за грою та реакцією переможців і переможених. Далі всі разом обговорюють результати гри.

Учні вважають, що тому, хто програв, звичайно, прикро. Можливо, з іншими партнерами і результати були б інші. Проте в такому складі гравців програли ті, чії руки виявилися слабшими, ніж у суперників.

Діти визначають, у чому полягає гідна поведінка того, хто програв (зберігати витримку, не виправдовуватися, ні в якому разі не плакати і не битися; треба подумати, чим собі зарадити).

Психолог. Як ви вважаєте, чи потрібно в майбутньому намагатися обов'язково перемогти партнера, якому сьогодні програв?

Учні відповідають, що це не обов'язково, адже у того, хто зазнав поразки, можуть бути зовсім інші інтереси та захоплення. Але всі погодилися з висновком: треба тренуватися.

Ситуація 3. Психолог пропонує дітям розіграти два-три сюжети за темами: «Дівчинка розбила мамину улюблену чашку», «Хлопчик загубив ключі від квартири».

Важливо, щоб діти не просто виконували ролі, а усвідомлювали причину невдачі та вміли знайти вихід із ситуації, що склалася.

Учні з допомогою психолога відпрацьовують таку схему поведінки:

- пояснити обставини і вибачитися (перепрошення доречно за будь-яких умов, навіть коли дитина лише трохи винна у скоєному);
- намагатися послабити емоційне напруження дорослої людини, якщо вона не хоче слухати пояснень дитини, яка завдала їй прикрощів (звернутися до неї зі словами: «Я і сам дуже переживаю», «Що мені слід зробити, щоб Ви не сердилися на мене?» тощо);
- перечекати, поки батьки заспокоюються, якщо вони не хочуть вибачити відразу («стати непомітним»).

Ситуація 4. Психолог пропонує дітям написати відповіді на листи, які учні надсилають до редакції дитячого журналу.

Психолог. Василько із села Підгірці пише:

«Я люблю грати в шашки і часто граю зі своїми друзями. Коли я програю, то дуже переживаю, іноді навіть плачу. Діти називають мене плаксою і попереджають, що не гратимуться зі мною».

А ось лист Ганнусі;

«У мене часто трапляються неприємності: то забуду вдома спортивну форму, то зошит, а нещодавно загубила улюблену ручку. Порадьте, що мені робити!».

Оленка розповідає про свої проблеми:

«Я люблю математику, вмію розв'язувати задачі й приклади. Часто отримую «11» і «12» за домашні та класні роботи. А ось контрольні роботи я завжди пишу гірше. Ще до початку контрольної я знаю, що обов'язково помилюся. Я, звичайно, переживаю, але не можу собі зарадити».

Відповіді на ці листи учні обговорюють колективно, а потім кожен пише комусь із дітей.

3. Завдання додому. Скласти розповіді за змістом прислів'їв «На помилках вчаться», «Сльозами справі не зарадиш». Розказати батькам смішинку:

Марійка знайшла в парку ключ. «Хто його загубив? От тава!» – подумала дівчинка. Вона поклала ключ на лаву. — «Можє, хтось прийде за ним». Марійка прийшла додому, але не змогла відчинити двері: ключа в кишені не було, у ній була лише дірка.

Рефлексія уроку з використанням записів, зроблених учнями на початку уроку під час виконання технології «Очікувані результати».

Самоаналіз психокорекційного уроку

1. Психокорекційні завдання уроку були вирішені завдяки створенню і колективному вирішенню психолого-педагогічних ситуацій, використанню листів для аналізу типових невдач, активному залученню учнів до бесіди, колективним обговоренням.

2. Під час проведення уроку були застосовані наступні технології: технології розвитку критичного мислення, інтерактивні технології, гуманно-особистісна технологія Ш.О. Амонашвілі.

3. Особливу зацікавленість у дітей на уроці викликали: розгляд, колективне обговорення та розігрування ситуацій.

4. Психологічного комфорту на уроці було досягнуто завдяки створенню позитивного психологічного клімату, врахуванню індивідуальних та вікових особливостей учнів, сприянню психолога до активності всього класу.

5. Найбільш вдалимими моментами уроку виявилися розігрування ситуацій з подальшим обговоренням. адже вони передбачали активну участь школярів у творенні уроку.

Урок №2

Дата:

Тема: Мій настрій

Мета: корекція та розвиток уміння учнів аналізувати свій внутрішній стан.

Завдання:

- вчити дітей аналізувати свій внутрішній стан;
- вчити керувати емоціями;
- вправлятися в умінні шукати вихід із ситуацій, що засмучують, але змінити які дитина не спроможна.

Обладнання: аудіодиск, папір, ручки, музичний центр.

Хід уроку

Привітання. Створення гарного настрою.

Під бравурний марш діти виконують вільні рухи – притопи і прихлопи, танцюють навприсядки, крутяться, імітують змагання козаків зі списами, шаблями, сокирами. Цей танець породжує нехтування будь-якою перешкодою.

Психолог. Що ви відчуваєте під час танцю? (Іскрометну радість.)

Який у вас настрій? (Бадьорий.)

1. Етюд «Квітка» (психолог розповідає, а діти імпровізують.)

Психолог. *Теплий сонячний промінь упав на землю й зігрів насіннячко, що лежало в землі. Із насіннячка проклюнувся паросток, а з нього виросла чудова квітка. Пеститься квітка на сонці, тягнеться до тепла і світла кожною своєю пелюсточкою, повертає голівку за сонцем.*

Діти виконують виразні рухи: сідають навпочіпки, голову і руки опускають, потім голову підіймають, розпрямлюють тулуб, руки підіймають – квітка розквітла; голову трохи відкидають назад і повертають – квітка повертається за сонцем. Міміка під час імпровізації: очі напівзаплющені, посмішка на обличчі, м'язи обличчя розслаблені.

Потім психолог запитує, які відчуття пережили діти, імпровізуючи.

Психолог повідомляє тему поточного уроку.

Вправа «Очікувані результати». (Діти записують на класній дошці очікувані результати)

3. Психолог пропонує дітям розповісти про ситуації, що зумовили їхній гарний настрій. Діти розповідають і роблять схематичні малюнки-ілюстрації.

4. Добирання символів до висловів «гарний настрій», «поганий настрій». (Ними можуть бути веселка і грозова хмара, строката і темного кольору парасольки тощо.)

Діти виготовляють відповідні картки, які використовуватимуть під час виконання наступного завдання.

5. Психолог пропонує визначити, який настрій викликає у них кожна з названих ситуацій (відповідь сигналізувати картками).

Ситуація 1. Одержав хорошу оцінку за контрольну роботу.

Ситуація 2. Дізнався, що сусід по парті став переможцем математичної олімпіади.

Ситуація 3. Помирив дітей, які посварилися під час перерви.

Ситуація 4. Побачив, що товариш курить.

Ситуація 5. Забув удома ручку. Про це знають учні, що сидять поруч, але ніяк не реагують.

Ситуація 6. Запізнився на початок гри. Діти поділилися на дві команди і граються. Тебе запрошують до кожної команди.

Ситуація 7. На день народження подарували книжку.

6. *Письмове завдання.* Закінчити речення:

Я боюся ...

Я радію ...

Мене засмучує ...

Мені подобається, коли ...

Мене бентежить ...

7. Психолог *На наш настрій впливають обставини, все те, що відбувається з нами і навколо нас. Є обставини, які ми можемо змінити,*

проте є й такі, яких ми змінити не в змозі. Як поводитися в такому разі? Чи можна поліпшити свій настрій?

Далі учні під керівництвом учителя обговорюють ситуації.

Психолог. Сьогодні тобі не щастить. Ти вдома сам. Мама прийде пізно. Треба робити багато уроків. Настрій поганий. Що робити?

(Намагатися пригадати щось приємне, перед дзеркалом корчити веселу гримасу, послухати музику, намалювати карикатуру, заспівати. Головне – переконати себе, що, як візьмешся до якоїсь справи, на душі полегшає.)

8. Психолог. Пізній вечір, але батька все ще немає вдома. Хлопчик переживає, що батько прийде додому нетверезий. Як хлопчик може зарадити собі?

(Радіти з того, що він може самостійно вирішувати багато питань, що робить усе, аби володіти собою. Примусити себе не дослухатися до шарудіння за дверима. Треба розпочати справу, яка потребує уваги, або послухати музику, або «зробитися непомітним».)

Після обговорення згаданих ситуацій учні визначають, чи знають вони, як поліпшити свій настрій у несприятливих умовах.

До визначених способів змінювати свій настрій і уникати посилення негативних ситуацій слід додати такі: потупати ногами, але так, щоб ніхто не бачив; станцювати швидкий танець, заспівати бадьюру пісню; умитися – змити поганий настрій; проспівати своє ім'я у пестливій формі – Наталочка, Натуся. (Важливо, щоб психолог не пропустив тих випадків, коли учень хоче обговорити з ним свої проблеми і налаштований на відверту розмову.)

Рефлексія уроку з використанням записів, зроблених учнями на початку уроку під час виконання технології «Очікувані результати».

Самоаналіз психокорекційного уроку

1. Психокорекційні завдання уроку були вирішені завдяки розігруванню та колективному вирішенню психолого-педагогічних ситуацій, застосуванню різноманітних видів вправ.

2. Під час проведення психокорекційного уроку були використані наступні технології: гуманно-особистісна технологія Ш.О. Амонашвілі, технології розвитку критичного мислення, інтерактивні технології.

3. Особливу зацікавленість у дітей на уроці викликали розігрування та обговорення різноманітних життєвих ситуацій.

4. Завдяки створенню позитивного психологічного клімату, врахуванню індивідуальних та вікових особливостей учнів, сприянню психолога до активності всього класу досягнуто психологічного комфорту.

5. Найбільш вдалимими моментами уроку виявилися розігрування ситуацій з подальшим обговоренням. адже вони передбачали активну участь школярів у творенні уроку.

Зразок психокорекційної програми

Структура психокорекційної програми включає в себе три основні блоки:

1. Теоретичне обґрунтування (обґрунтування актуальності проблеми; визначення цілей, завдань, методів психокорекційної роботи; вибір форми проведення заняття (індивідуальна, групова, консультативно-корекційна), тривалості й режиму занять, підбір, комплектація та наповнюваність групи); опис заняття (мета, хід заняття, рефлексія заняття); список використаної літератури.

2. Зміст психокорекційної роботи (календарне планування, структура, мета, обладнання, примітка) та **опис занять** (мета, хід заняття, рефлексія).

3. Список використано літератури.

Програма з розвитку пам'яті (автор – О. Коряк)

1. Загальна характеристика програми (наведено відомості про спрямованість програми, логіку її побудови) .

2. Мета програми – розвиток властивостей пам'яті: запам'ятовування, збереження, забування, відтворення.

3. Предмет психокорекції – властивості пам'яті.

4. Об'єкт психокорекції – діти 9-10 років зі слабким розвитком пам'яті.

5. Обсяг програми – розрахована на 8 год. Всього 8 занять по 20-30 хвилин, 5 разів на тиждень.

6. Завдання програми – розвиток процесів запам'ятовування, збереження, забування, відтворення.

7. Форма роботи – індивідуально-групова.

8. Загальні рекомендації щодо проведення корекційної роботи (наведені вимоги до приміщення, обладнання, обговорено організаційні аспекти, наводяться практичні поради).

9. Зміст програми (фрагмент):

Заняття (дата проведення)	Ігри, вправи	Структура заняття	Мета	Обладнанн я	Примітки
1 10 09. 12	1	Гра «Настрій у кольорі»	Психогімнастика	Фарби, олівці, фломастери, папір	Діти тримають символ у руках
	2	Гра «Розвідники»	Розвиток зорової й механічної пам'яті	Стільці	
	3	Гра «Запам'ятай рух»	Розвиток механічної пам'яті	Комплекс фізичних вправ	
	4	Гра «Вітер та флюгери»	Розвиток моторно-слухової пам'яті		Гра проводиться у швидкому темпі
	5	Гра «Запам'ятай і замалюй»	Розвиток зорової пам'яті	Геометричні фігури, малюнки людей, тварин, хатки	
2 11 09. 12	1	Гра «Настрій у кольорі»	Психогімнастика	Фарби, олівці, фломастери, папір	Діти тримають символ у руках
	2	Гра «Ланцюжок слів»	Розвиток логічної пам'яті	Набір слів	

	3	Гра «Відтворення»	Розвиток образної і значеннєвої пам'яті	Назви предметів і явищ	
	4	Гра «Офіціант»	Розвиток моторно-слухової пам'яті	Картка меню	
	5	Гра «Відгадай»	Розвиток зорової пам'яті	Образочки	
3 13 09. 12	1	Гра «Настрій у кольорі»	Психогімнастика	Фарби, олівці, фломастери, папір	Діти тримають символ у руках
	2	Гра «Слухай і виконуй»	Розвиток механічної пам'яті	Набір фізичних дій	
	3	Гра «Згадай»	Розвиток зорової пам'яті	Предметні малюнки	
	4	Гра «Де чий портрет»	Розвиток зорової пам'яті	Зображення людей	
	5	Гра «Повтори за мною»	Розвиток слухової пам'яті	Олівець	
4 14 09. 12	1	Гра «Настрій у кольорі»	Психогімнастика	Фарби, олівці, фломастери, папір	Діти тримають символ у руках
	2	Гра «Хто відгадає»	Розвиток запам'ятовування	Різні предмети	Можна грати як із групою, так і з однією дитиною
	3	Гра «Бабуся укладає у свою валізу»	Розвиток механічної пам'яті	Різні предмети	Грати можна удвох з дитиною, але краже компанією з 3 – 5 дітей
5 15 09. 12	4	Гра «Картинка допомагає слову»	Розвиток зорової і опосередкованої пам'яті	10 картинок	
	5	Гра «Повтори»	Розвиток рухової пам'яті	Підготовлені і фізичні вправи	

6 16 09. 12	1	Гра «Настрій у кольорі»	Психогімнастика	Фарби, олівці, фломастери, папір	Діти тримають символ у руках
	2	Гра «А я у гай ходила...»	Розвиток смислової пам'яті	Зразки віршів	
	3	Гра «Що зникло?»	Розвиток механічного запам'ятовування	Предмети, картинки	
	4	Гра «Пригадай і покажи»	Розвиток механічної пам'яті	Картинки тварин	
	5	Гра «Тахітоскоп»	Розвиток продуктивності зорової пам'яті		
7 17 09. 12	1	Гра «Настрій у кольорі»	Психогімнастика	Фарби, олівці, фломастери, папір	Діти тримають символ у руках
	2	Гра «Опис листівки»	Розвиток зорової пам'яті	Листівки	
	3	Гра «Гудзики»	Розвиток зорової пам'яті	Гудзики	У цій грі беруть участь двоє учнів
	4	Гра «Дверна шпора»	Розвиток зорової пам'яті	Картинка, аркуш паперу	Грати краще групою з 4-5 дітей
	5	Гра «Асоціації»	Спрямована навчити логічно запам'ятовувати	Набір слів, назв різних предметів	
8 18 09. 12	1	Гра «Настрій у кольорі»	Психогімнастика	Фарби, олівці, фломастери, папір	Діти тримають символ у руках
	2	Гра «Ланцюжок дій»	Формування послідовності апам'ятовування	Ланцюжок дій, папір, кольорові олівці, фрази	Для кожної фрази дитя робить малюнок
	3	Гра «Запам'ятай слова»	Розвиток зорової пам'яті	Предметні картинки, іграшки	
	4	Гра «Малюнок»	Тренування короткочасної зорової пам'яті	4-6 знайомих предмета (малюнок)	

	5	Гра «Годинник»	Розвивати точність пам'яті	Циферблат із картками предметів	Краще проводити індивідуально з кожною дитиною
	1	Гра «Настрій у кольорі»	Психогімнастика	Фарби, олівці, фломастери, папір	Діти тримають символ у руках
	2	Гра «Запам'ятовуй порядок»	Розвиток пам'яті	6-7 кольорових олівців	
	3	Гра «Пари слів»	Навчання запам'ятовуванню по асоціаціях	Пари слів	
	4	Гра «Повтори»	Розвиток рухової пам'яті	Підготовлені фізичні вправи	
	5	Гра «Художник»	Розвиток зорової пам'яті	Олівці, папір	

Після опису змісту програми та календарного планування роботи подаються конспекти занять з додатками (картки, таблиці, малюнки тощо).

Робота психолога з батьками

Робота з батьками здійснюється якомога різнобічно: це і просвітницькі виступи на батьківських зборах, і розробка буклетів з актуальних питань (висвітлення проблем і надання порад); вивчення міжособистісних стосунків (дитина – батьки, батьки – батьки, батьки – учителі, учителі – учні) та вивчення «задоволеності» чи «незадоволеності» роботою школи з боку батьків. З батьками працюємо як у групах, так і індивідуально.

Зразок лекції для батьків

Шановні батьки!

Пропонуємо вам декілька рекомендацій, які стануть у нагоді при організації роботи з дитиною вдома

Тема. Стати батьками - дуже легко. Бути батьками дуже важко.

Коли і з чого починається батьківство? Воно починається з прийняття рішення про те, що ми хочемо мати дитину і готові стати батьками. Це відбувається по-різному в кожній сім'ї. у кращому випадку ми плануємо

мати дитину і заздалегідь готуємося до її появи на світ. Здоров'я, емоційний стан та інтелектуальний розвиток дитини залежить від стану фізичного та психічного здоров'я матері під час усього періоду вагітності, а успішність розвитку дитини – від умов життя.

Найголовніше у житті дитини – це любов до неї з боку батьків та тих людей ,що її оточують. Важливу роль відіграє і свідоме ставлення до батьківства, грамотність у виконанні своїх батьківських обов'язків. Отже, зазирнемо у світ батьківської любові та світ знань про батьківство.

З першого моменту життя дитина шукає любові й підтримки своїх батьків. Еріх Фромм виділив два напрямки впливу батьків на життя дитини: турбота про задоволення фізичних потреб дитини, що визначає її любов до життя. Коли батьки добре ставляться до дитини, це допомагає їй зрозуміти: життя прекрасне.

«Виховання дітей потребує терпіння, самовідданості та внутрішньої стабільності», – стверджує спеціаліст із вивчення психологічних травм дитини Тіна Грімберг. До того ж, дуже важливо знати, які наслідки в душі дитини залишають наші вчинки, агресивна поведінка, необережні висловлювання.

Приниження – постійне джерело психологічних травм. Як часто батьки спускають дитину з високого рівня самооцінки на низький простими словами: «дурень», «телепень», «бовдур»... Особистість знецінюється. Особливо небезпечно робити це в присутності сторонніх.

Тероризування. Згадаймо, як часто нам доводилося спостерігати коли батьки залякують своїх дітей. Як легко вони погрожують дітям фізичною карою: «Я не знаю, що я з тобою зроблю» або «Я ладна тебе вбити!», або «Я зараз візьму ремінь, і ...».

Не менше травмує дитину й ізоляція. Наприклад, якщо дитину зачиняють у кімнаті саму або, ще гірше, в коморі, забороняють їй гратися х однолітками.

І, нарешті, **емоційне ігнорування**. Скільки батьків вважають, що суворе виховання підготує дитину до суворого життя. І тому часто відмовляють дитині у співчутті та турботі, не обіймають і не пестять, не цілують і не розмовляють з нею.

На жаль, у нашому суспільстві, виникла ілюзія, що відкрито висловлювати свої почуття погано, що не потрібно часто говорити про любов. Партнер (чоловік або дружина) має сам здогадатися, як я до нього (неї) ставляться. Так і виникли в нас психологічні стосунки між людьми, за яких ми не кажемо дитині: «Яке щастя, що ти в мене є!», «Як я тебе люблю!», «Ти для мене найрідніший».

Як же нам навчитися уникати психологічних травм дитини?

☺ Насамперед, дорослим треба навчитися формувати партнерські дружні стосунки в своїй сім'ї. навчитися уважно й шанобливо ставитися одне до одного, відкрито висловлювати свої почуття та обговорювати свої проблеми.

☺ Дуже корисно навчитися боротися зі стресом, мирно розв'язувати конфлікти, уникати їх.

☺ Добре було б зрозуміти, яких психологічних травм ви зазнали в дитинстві, і спробувати за допомогою психологів їх подолати.

☺ Вирішивши стати батьками, необхідно ознайомитися з основами дитячої та вікової психології, мистецтвом бути батьками.

☺ Необхідно навчитися практичних навичок догляду за дітьми.

☺ У своїх діях необхідно розвивати здатність розповідати про свої почуття й турботи батькам та друзям, виховувати в дітей уміння захистити свої права. Корисно розвивати в дітях уміння відкладати отримання задоволення.

Взагалі, чим краще у вашої дитини розвинуті соціальні навички та вміння, там краще вона почуватиметься в товаристві людей, тим краще вона захищена від психологічної травми.

Що ж відбувається з дітьми, які страждають від психологічних травм?

У немовлят у таких випадках може виникнути нудота та блювання. Крім того, у таких дітей з'являються затримки в розвитку моторних та мовних умінь, розвивається апатія та байдужість. Як зазначає Тіна Грімберг, у психологічно травмованих дітей простежується порушення сну. У них розвиваються шкідливі звички – смоктання пальця, спроби кусатися, розкачування, розлади в травленні, істерія.

Серед різних видів психологічного травмування спеціалісти виділяють словесні образи у ставленні до дітей. Словесні образи сприяють розвитку певного ставлення дитини до самої себе, розвитку агресивності, бажання завдати шкоди собі та іншим людям. Травмовані діти часто справляють враження злих, нещасних. Часто відчують потребу втекти куди-небудь, не маючи навіть чіткого уявлення, куди.

На жаль, часто травмування дитини вдома супроводжується її травмуванням у школі. Дитина готова бачити у вчителі замісника батьків, ставитися до нього (неї) з довірою. І коли вчитель поводить стосовно дитини негативно, застосовуючи насильницькі методи, це або породжує психологічні травми, або поглиблює й без того глибокі сімейні травми.

Психологічні травмування в школі можуть виявлятися в таких діях:

- словесні образи та приниження;
- доведення дитини до сліз криком;
- обзивання дитини дурнем чи ідіотом;
- потурання дітям, які знущаються над іншими;
- використання домашнього завдання як покарання тощо.

Ми часто не замислюємося над тим, що відчуває дитина, коли публічно обговорюється або проявляється її неуспіх.

Уявімо біля класної дошки не дуже впевнену в собі дитину. Вона пише на дошці. Намагається все зробити якомога краще. І раптом кілька дітей

збуджено тягнуть руки – вони хочуть вказати на зроблену помилку. Помилка перетворюється у всенародне досягнення класу. А учень в'яне, перестає розмірковувати, його увага розсіюється. Успіху не досягнуто, а неуспіх стає звичним явищем. Поступово у травмованої дитини розвивається негативна самооцінка: «Я нездібний», «Я нічого не можу».

У всіх випадках травмування словом, ярлики, прізвиська глибоко роз'їдають душу дитини. У неї з'являються оцінювальні судження: «Я поганий», «Я нерозумна», «Я нікому не можу подобатися». Спочатку дитина думає так про себе зрідка, потім усе частіше, потім це стає реальністю. Оточення ж бачить нас значною мірою так, як ми самі бачимо себе.

Як навчити дитину успішно виконувати домашнє завдання

Як допомогти дитині не просто виконати сьогоднішнє домашнє завдання, але й навчити її обходитися без нашої допомоги? Комуś з дітей вистачить тижня-другого, комуś – декілька місяців або ще більше. Але у будь-якому випадку в цьому процесі буде декілька етапів.

Перший етап. Ви якомога більше завдань виконуєте разом із дитиною. Прагнете зрозуміти, яких знань, навичок їй не вистачає, з'ясувати, чи немає у неї неправильних способів виконання, звичок у роботі. Допомагаєте позбутися недоліків і неправильних способів дії.

Другий етап. Частину роботи дитина виконує сама. Але ви повинні бути впевнені, що з цією частиною роботи вона впорається. Швидше за все спочатку це буде невелика частина, але дитині необхідне відчуття успіху. Оцініть з нею результат. після кожної самостійно та успішно виконаної частини ставте будь-який значок, наприклад, знак оклику або задоволене личко. Через якийсь час ви переконаєтеся разом з дитиною, що правильно зроблена частина збільшується щодня. У разі невдачі спокійно розберіться, що є перешкодою. Навчіть дитину звертатися по допомогу у разі виникнення конкретних питань. Головним на цьому етапі має бути усвідомлення дитиною, що вона може працювати самостійно і впоратися зі своїми труднощами.

Третій етап. Поступово самотійна робота розширюється до того, що дитина сама виконує всі уроки. Ваша підтримка на цьому етапі швидше психологічна. Ви знаходитесь неподалік, займаєтеся своїми справами. Але готові прийти на допомогу, якщо виникне потреба. Перевіряєте зроблене. Сенс цього етапу у тому, аби дитина переконалася, що вона вже дуже багато може зробити сама, але ви її завжди підтримаєте.

Четвертий етап. Дитина працює самотійно. Вона вже знає, скільки часу піде на те або інше завдання, і контролює себе за допомогою годинника, звичайного або пісочного. Ви в цей час можете бути відсутні удома або знаходитися в іншій кімнаті. Сенс цього етапу в тому, що дитина прагне подолати всі труднощі самотужки. Відкладати до вашої появи можна тільки найважче. Ви перевіряєте зроблене. Це необхідно, поки остаточно не виробиться навичка самотійної роботи.

Ви вважаєте, що такий підхід займе у вас багато часу і сил? А хіба менше часу і емоцій ми витрачаємо на безплідну боротьбу («щоб всівся; щоб організуватися; щоб не відволікався, надолуження вивченого перед контрольною тощо»)? Чого ж тоді вимагати від дитини, якщо ми самі не можемо організувати, спланувати свою допомогу їй?

Робота з учителями

Тема: Психологічна безпека – вчителю. Синдром професійного вигорання

За даними дослідження американського Національного інституту проблем здоров'я і професійної безпеки в наш час більше 35 млн. людей у всьому світі страждають клінічною формою синдрому хронічної втоми. На початку 70 років ХХ ст.. цей стан було визначено як синдром «емоційного вигорання».

Існує так звана «група ризику» працівників, які найбільш схильні до вигорання – це ті, хто працює у сфері «людина-людина» і в силу своєї професії змушені багато і інтенсивно спілкуватись з іншими людьми. Факторами, які впливають на вигорання, є індивідуальні особливості

нервової системи і темпераменту. Швидше «вигорають» працівники з слабкою нервовою системою і ті, хто має інтровертований характер, індивідуальні особливості яких не поєднуються з вимогами професій типу «людина-людина».

Процес вигорання виникає в результаті внутрішнього накопичення негативних емоцій без відповідної «розрядки» і розвивається поступово. Спочатку у «вигораючого» починає зростати напруга у спілкуванні. Далі емоційна перевтома переходить у фізичну, людина не відчуває в собі сил для виконання навіть дріб'язкових справ, доводиться докладати багато зусиль, щоб примусити себе приступити до роботи. Така втома може провокувати стан пригніченості, апатію, спалахи роздратування, відчуття постійної напруги, дискомфорту. Стає усе важче зосередитись на виконуваній роботі, усе частіше з голови вилітають важливі справи. Людина вже не завжди здатна стримати викликане оточуючими роздратування, виникає потреба усамітнитися, обмежити контакти. Якщо ж це не вдається, то спрацьовує певна захисна реакція організму, яка може виражатися у байдужості до людей, цинізмі і навіть агресії.

Вигорання відбувається дуже поступово (I стадія триває 3-5 років, II триває 5-15 років, III – від 10 до 20 років), на його тлі можуть загострюватись хронічні і виникати нові хвороби.

Синдром вигорання включає в себе три основні складові:

- емоційну виснаженість;
- деперсоналізацію;
- редукцію професійних досягнень.

Під емоційною виснаженістю розуміється відчуття спустошеності і втоми, викликане власною роботою.

Деперсоналізація (дегуманізація) — цинічне відношення до роботи та до її об'єктів. Зокрема, в соціальній сфері при деперсоналізації виникає байдуже, негуманне, цинічне відношення до людей, з якими працюють.

Редукція професійних досягнень — виникнення у працівників почуття некомпетентності в своїй професійній сфері, усвідомлення неспішності в ній.

Психофізичні симптоми:

- почуття постійної, неминаючої втоми не тільки по вечорах, але і зранку, відразу ж після сну (симптом хронічної втоми);
- відчуття емоційного і фізичного виснаження;
- зниження сприйнятливості і реактивності на зміни зовнішнього середовища (відсутність реакції цікавості та страху);
- загальна астенизація (слабкість, зниження активності і енергії, погіршення біохімії крові і гормональних показників);
- часті безпричинні головні болі, постійні розлади шлунково-кишкового тракту;
- різка втрата чи різке збільшення ваги;
- повне чи часткове безсоння (швидке засипання і відсутність сну раннім ранком, починаючи з 4 год., або ж навпаки, нездатність заснути до 2—3 год. ночі і «важке» пробудження вранці, коли потрібно вставати па роботу);
- постійний загальмований, сонливий стан і бажання спати протягом усього дня;
- задишка або порушення дихання при фізичному чи емоційному навантаженні;
- помітне зниження зовнішньої і внутрішньої сенсорної чутливості: погіршення зору, слуху, нюху і дотику, втрата внутрішніх, тілесних відчуттів.

Соціально-психологічні симптоми:

- байдужість, нудьга, пасивність і депресія (знижений емоційний тонус, почуття пригніченості);

- підвищена дратівливість на незначні, дрібні події — часті нервові «зриви» (вибухи невмотивованого гніву чи відмова від спілкування, «відхід у себе»);
- постійне переживання негативних емоцій, для яких у зовнішній ситуації причин немає (почуття провини, невпевненості, образи, підозри, сорому);
- почуття неусвідомленого занепокоєння і підвищеної тривожності (відчуття, що «щось не так, як треба»);
- почуття гіпервідповідальності і постійний страх, що щось «не вийде», чи з чимось не вдасться впоратися;
- загальна негативна установка на життєві і професійні перспективи (типу «Як не намагайся, все одно нічого не вийде»).

Поведінкові симптоми:

- відчуття, що робота стає все важчою і важчою, а виконувати її — все складніше і складніше;
- співробітник помітно змінює свій робочий режим дня (рано приходить на роботу і пізно йде або, навпаки, пізно приходить на роботу і рано йде);
- незалежно від об'єктивної необхідності, працівник постійно бере роботу додому, але вдома її не робить;
- керівник відмовляється від прийняття рішень, формулюючи різні причини для пояснень собі й іншим;
- відчуття, що все марно, зневіра, зниження ентузіазму стосовно роботи, байдужість до результатів;
- невиконання важливих, пріоритетних завдань і «застрягання» на дрібних деталях, витрата більшої частини робочого часу на погано усвідомлюване чи неусвідомлюване виконання автоматичних і елементарних дій;
- дистанціювання від співробітників і учнів, підвищення неадекватної критичності;

- зловживання алкоголем, різке зростання викурених за день цигарок, вживання наркотиків.

Швидко визначити свій рівень емоційного вигорання можна за методикою Бойко.

Адекватне ставлення до роботи і відведення їй належного місця у житті – найкраща профілактика професійного вигорання. Нажаль, у житті ми не завжди маємо змогу робити тільки те, що нам подобається, приносить радість. А робота без радості пришвидшує вигорання в багато разів. Якщо ж користуватися настановою «Не можеш робити те, що любиш – навчись любити те, що робиш», то ніяке професійне вигорання нам не загрожуватиме!

Правильно плануйте свій час:

- 8 год – повноцінний здоровий сон
- 8 год – робота
- 8 год – активний відпочинок

Методи гармонізації психофізичного стану

Людина є цілісною біоенергоінформаційною системою, тому вплив на будь-яку з цих складових позначається і на інших. Умовно всі методи гармонізації психофізичного стану людини можна об'єднати в 3 групи:

1. Фізіологічний рівень регуляції психофізичного стану (вплив на фізичне тіло).
2. Емоційно-вольова регуляція психофізичного стану (вплив на емоційний стан).
3. Ціннісно-смісловий рівень регуляції психофізичного стану (вплив на думки, зміна світогляду).

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова И.С. Введение в практическую психологию. – М., 1995.
2. Адаптація дитини до школи /Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. – К., 2003.
3. Ануфриев А. Ф., Костромина С. Н. Как преодолеть трудности в обучении детей. Психодиагностические таблицы. Психодиагностические методики. Коррекционные упражнения. – М., 2003.
4. Асджолі Р. Психосинтез, теорія і практика (Від душевної кризи до вищого „Я”). – К., 1994.
5. Венгер А. Л., Цукерман Г. А. Психологическое обследование младших школьников. – М., 2001.
6. Гільбух Ю. З., Георгіївська В. А. Розвивайте розум дітей. Альбом у 2 ч. – К., 1993.
7. Говард А. Блантер. Психодрама, ролева игра, метды действия: В 2 ч. – Пермь, 1993.
8. Готовность к школе. Руководство практического психолога /Под ред. И. В. Дубровиной. – М., 1995.
9. Гуткина Н. И. Психологическая готовность к школе. – М., 2000.
10. Емельянов Ю.М. Активно социально-психологическое обучение. – Л., 1985.
11. Емоційний розвиток дитини /Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. – К., 2003 (психологічний інструментарій).
12. Забрамная С. Д. Альбом для психолого-педагогического обследования детей в медико-педагогических комиссиях. – М., 1985.
13. Игры. Обучение. Тренинг. Досуг / По дред. В.В.Парусинского. – М., 1994.
14. Киппер Д. Клиническиеролевые игры и психдрама. – М., 1993

15. Ковалев Г.А. Активно есоциально-психологическое обучение как метод коррекции психологических характеристик субъекта общения. – М., 1980.
16. Коломинский Я. Л., Панько У. А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста. – М., 1988.
17. Кондратенко Л. Розумові здібності дитини (Диференціально-діагностичний довідник психолога школи І ступеня). – К., 2004.
18. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. – К., 2005.
19. Лейтц. Г. Психодрама: теория и практика. Классическая психодрама Я.Л.Морено. – М., 1994.
20. Лэндрет Г.Л. Игровая терапия: искусство отношений. – М., 1994.
21. Магнетти А. Введение в этнопсихологию.- Пермь, 1993.
22. Магнетти А. Мудрец и искусство жизни. – Пермь, 1993.
23. Магнетти А. Этнопсихологическая педагогика. – Пермь, 1993.
24. Миккин Х.О. О применении видеотренинга в целях совершенствования коммуникативной деятельности будущих учителей // Активные методы обучения педагогического общенияиего оптимизация. – М.,1983.
25. Морено Дж. Театр спонтанности. – Красноярск, 1993.
26. Образцов П. И. Методы и методология психолого-педагогического исследования. – СПб., 2004.
27. Петровская Л.А. Теоретические и методические прблемы социально-психологического ренинга. – М.,1982.
28. Петрунек В. П., Таран Л. Н. Младший школьник. – М., 1981.
29. Печко К.Б. Исцеление через сознание. Теомания: причины стресса. – М., 1994.
30. Поради психолога. Електронний ресурс:
http://pleschool.ucoz.ua/publ/robota_z_batkami/poradi
31. Практикум по возрастной и педагогической психологии /Сост. Е.Е.Данилова; под ред. И. В. Дубровиной. – М., 2000.

32. Психодиагностические методы в работе с учащимися 1-2 кл.; 3-4 кл.: Руководство. Рабочая тетрадь. – М., 2003.
33. Психологічна безпека – вчителю. Синдром професійного вигорання. Електронний ресурс: http://school20.km.ua/inf910_psiholog4.html
34. Роджерс К. О групповой психотерапии. – М., 1993.
35. Романова Е. С., Усанова О. Н., Потемкина О. Ф. Психологическая диагностика развития школьников в норме и патологии. – М., 1990.
36. Романова Е.С. Потемкина О.Ф. Графические методы в психологической диагностике. – М.: 1992.
37. Скребец В. А. Психологическая диагностика. – К., 2001.
38. Стадненко Н. М., Уляшенко Г. Д., Борщевська Л. В., Обухівська А. Г. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників. – Кам'янець-Подільський, 1998.
39. Терлецька Л. Г. Шкільна психодіагностика. – К., 2003.
40. Тихомирова Л. Ф. Формирование и развитие интеллектуальных способностей ребенка. Младшие школьники. – М., 2000.
41. Фрейд З. Очерки психоанализа. – М., 1994.
42. Фрейд А. психология „Я” и защитные механизмы. – М., 1993.
43. Худик В. А. Психологическая диагностика детского развития. Методы исследования. – К., 1992.
44. Юнг К. Архетип и символ. – М., 1994.
45. Юнг К. Либи́до, его метаморфозы и символы. – СПб., 1994.
46. Юнг К. Психологические типы. – М., 1995.
47. Яценко Т. С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися. – К., 1993.
48. Яценко Т.С. Динамика личностных изменений субъекта при групповом обучении общению. – Грозный, 1985.
49. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції. – К., Либідь, 1996.

ДОДАТКИ

Додаток А.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**НАКАЗ**

№ 616 від 02 липня 2009 року

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
23 липня 2009 р.
за № 687/16703

**Про внесення змін
до Положення про психологічну службу
системи освіти України**

Відповідно до статей 21, 22 Закону України "[Про освіту](#)" та з метою підвищення ефективності функціонування психологічної служби системи освіти України наказую:

1. Унести зміни до Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 03.05.99 [№ 127](#), зареєстрованого в Мін'юсті 30.12.99 за № 922/4215, виклавши його у новій редакції, що додається.

2. Міністерству освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій вжити організаційних заходів щодо підвищення ефективності функціонування усіх ланок психологічної служби згідно з новою редакцією Положення про психологічну службу системи освіти України.

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Полянського П.Б.

4. Наказ набирає чинності через 10 днів після його реєстрації в Міністерстві юстиції України.

Міністр І.О. Вакарчук

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
України 03.05.1999 № 127
(у редакції наказу Міністерства
освіти і науки України
від 02.07.2009 № 616)
Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України 23 липня 2009 р.
за № 687/16703

ПОЛОЖЕННЯ**про психологічну службу системи освіти України****I. Загальні положення**

1.1. Психологічна служба в системі освіти - це сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що складають єдину систему, основу якої становлять фахівці у сфері практичної психології і соціальної педагогіки: практичні психологи, соціальні педагоги, методисти, директори (завідувачі) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби.

Основною метою діяльності психологічної служби є психологічне забезпечення та підвищення ефективності педагогічного процесу, захист психічного здоров'я і соціального благополуччя усіх його учасників: вихованців, учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Соціально-педагогічний патронаж спрямований на надання соціально-педагогічної допомоги соціально незахищеним категоріям вихованців, учнів і студентів з метою подолання ними життєвих труднощів та підвищення їхнього соціального статусу.

1.2. Психологічна служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку вихованців, учнів і студентів, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань навчальних закладів.

1.3. Психологічна служба у своїй діяльності керується [Конституцією України](#), Законами України "[Про освіту](#)", "[Про загальну середню освіту](#)", "[Про професійно-технічну освіту](#)", "[Про вищу освіту](#)", "[Про позашкільну освіту](#)", "[Про дошкільну освіту](#)", іншими нормативно-правовими актами та цим Положенням.

1.4. Діяльність психологічної служби в системі освіти України забезпечується практичними психологами, соціальними педагогами, методистами та директорами (завідувачами) навчально-методичних кабінетів (центрів). За своїм статусом працівники психологічної служби належать до педагогічних працівників і відповідно до чинного законодавства користуються всіма правами і гарантіями, передбаченими для них.

1.5. Психологічна служба співпрацює з органами охорони здоров'я, праці та соціального захисту населення, сім'ї, молоді та спорту, внутрішніх справ, іншими органами виконавчої влади, а також громадськими організаціями.

1.6. Це Положення визначає основні завдання, зміст діяльності, структуру, управління і фінансування психологічної служби системи освіти України в цілому.

1.7. Посади практичних психологів і соціальних педагогів уводяться в штатні розписи навчальних закладів і установ освіти за умови наявності спеціалістів з фаховою освітою в межах коштів, передбачених єдиним кошторисом витрат відповідно до нормативів чисельності практичних психологів і соціальних педагогів, згідно з додатком.

II. Основні завдання психологічної служби

2.1. Основні завдання психологічної служби системи освіти України полягають у:

- сприянні повноцінному розвитку особистості вихованців, учнів, студентів на кожному віковому етапі, створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;
- забезпеченні індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу на основі його психолого-педагогічного вивчення;
- профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному і психофізичному розвитку вихованців, учнів, студентів.

2.2. Основними видами діяльності психологічної служби є:

- діагностика - психологічне обстеження вихованців, учнів, студентів, їхніх груп та колективів, моніторинг змісту і умов індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів, визначення причин, що ускладнюють їх розвиток та навчання;
- корекція - здійснення психолого-медико-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, схильності до залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки, формування соціально корисної життєвої перспективи;
- реабілітація - надання психолого-педагогічної допомоги вихованцям, учням, студентам, які перебувають у кризовій ситуації (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали насильства тощо), з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;
- профілактика - своєчасне попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі;
- прогностика - розробка і застосування моделей поведінки групи та особистості у різних умовах, проектування змісту і напрямів індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів і складання на цій основі життєвих планів, визначення тенденцій розвитку груп та міжгрупових відносин.

2.3. Психологічна служба системи освіти України функціонує на трьох рівнях:

- науковому, на якому вивчає закономірності психічного розвитку і формування особистості вихованця, учня, студента з метою розробки методів і методик професійного застосування психологічних знань;
- прикладному, на якому здійснює соціально-психологічне забезпечення процесу навчання і виховання, включаючи розробку навчальних програм, підручників, професійну підготовку і підвищення кваліфікації фахівців;
- практичному, на якому забезпечує безпосередню роботу практичних психологів, соціальних педагогів у навчальних закладах.

2.4. Діяльність психологічної служби включає такі основні напрями:

- консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання, виховання і розвитку вихованців, учнів, студентів, допомога органам державного управління у плануванні освітньої діяльності;
- просвітницько-пропагандистська робота з підвищення психологічної культури в навчальних закладах та у сім'ї;
- превентивне виховання (через засоби масової інформації, під час навчальної діяльності в рамках навчальних програм або як окремого предмета), метою якого є формування у вихованців, учнів, студентів орієнтації на здоровий спосіб життя та захист психічного здоров'я; профілактика алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції і злочинності.

III. Структура та управління психологічною службою

3.1. Психологічна служба в системі освіти України складається з таких основних ланок:

- Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи;
- Навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти або методистів районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби;
- підрозділів психологічної служби у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації;
- практичних психологів і соціальних педагогів навчальних закладів усіх типів.

3.2. Науково-методичне керівництво психологічною службою системи освіти здійснює Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, який діє на підставі статуту.

3.3. Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюються місцевими органами виконавчої влади, підпорядковуються засновнику з усіх питань діяльності, а у частині науково-методичного забезпечення - Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи.

Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти можуть створюватися як структурні підрозділи закладів післядипломної педагогічної освіти або при Міністерстві освіти і науки Автономної Республіки Крим, Головному управлінню освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управліннях освіти і науки обласних та Севастопольської міських державних адміністрацій, або як юридичні особи.

Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюються, реорганізуються або ліквідуються за погодженням з Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи.

3.4. Районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюються місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування.

Районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти можуть функціонувати як структурні підрозділи районних (міських) методичних кабінетів (центрів) або як юридичні особи.

За неможливості створення районного (міського) навчально-методичного кабінету (центру) психологічної служби системи освіти до штатного розпису районного (міського) методичного кабінету (центру) вводить посада методиста з психологічної служби.

Районний (міський) навчально-методичний кабінет (центр) психологічної служби системи освіти підпорядковується засновнику з усіх питань діяльності, а в частині науково-методичного забезпечення діяльності психологічної служби - навчально-методичному кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласним, Київському і Севастопольському міським навчально-методичним кабінетам (центрам) психологічної служби системи освіти.

3.5. Атестація працівників психологічної служби - практичних психологів, соціальних педагогів, методистів з психологічної служби, директорів (завідувачів) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти здійснюється відповідно до чинного законодавства.

3.6. Структура та штатний розпис навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти визначаються місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування відповідно до встановлених нормативів.

3.7. Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські, районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти здійснюють свою діяльність відповідно до статуту (якщо вони є юридичними особами) або положення (якщо вони є структурними підрозділами).

3.8. Призначення на посаду та звільнення з посади директора (завідувача) навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти здійснюються засновником за погодженням з Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи.

Призначення на посаду та звільнення з посади директора (завідувача) районного (міського) навчально-методичного кабінету (центру) психологічної служби системи освіти, методиста з психологічної служби районного (міського) методичного кабінету здійснюються засновником за погодженням з навчально-методичним кабінетом (центром) в Автономній Республіці Крим, обласним, Київським, Севастопольським міським навчально-методичним кабінетом (центром) психологічної служби системи освіти.

Призначення на посаду та звільнення з посади практичного психолога і соціального педагога закладу освіти здійснюються за погодженням з районним (міським) навчально-методичним кабінетом (центром) психологічної служби системи освіти або з методистом з психологічної служби районного (міського) методичного кабінету.

3.9. Структура та штатний розпис психологічної служби вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації визначаються вищим навчальним закладом та фінансуються за рахунок власних коштів цього навчального закладу.

Психологічна служба вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації підпорядковується керівнику або одному з його заступників, а у частині науково-методичного забезпечення - Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи.

IV. Зміст діяльності психологічної служби

4.1. Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи є головною організацією психологічної служби системи освіти України, який здійснює організаційні, координаційні та науково-методичні функції у галузі практичної психології і соціальної педагогіки.

До повноважень Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи належать:

- науково-методичне забезпечення психологічної служби системи освіти України;
- здійснення психометричного нагляду, забезпечення діяльності психометричної комісії, організація соціально-психологічної експертизи методів, методик, новацій у галузі освіти;
- розробка методичних вимог до змісту діяльності психологічної служби, координація науково-прикладних досліджень та методичних розробок;
- координація та науково-методичне керівництво діяльністю навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти або методистів районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби.

4.2. Навчально-методичні кабінети (центри), методисти є основними організаційно-методичними ланками психологічної служби системи освіти,

які здійснюють організаційні, координувальні та навчально-методичні функції у галузі практичної психології і соціальної педагогіки.

Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські, районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти, методисти районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби:

- забезпечують діяльність психологічної служби освіти регіону;
- надають методичну, інформаційну підтримку практичним психологам, соціальним педагогам;
- беруть участь в організації підвищення кваліфікації спеціалістів психологічної служби, їх атестації та професійного зростання, кадровому забезпеченні психологічної служби;
- організовують діяльність методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів;
- координують науково-дослідні, практичні дослідження за пріоритетними напрямками діяльності психологічної служби;
- беруть участь в оцінці, прогнозуванні та формуванні освітньої політики в регіоні;
- впроваджують досягнення психологічної науки та передового досвіду.

Навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти, методисти організовують діяльність "Телефонів довіри", кабінетів корекції кризових станів, психологічних (сімейних) консультацій, профільних консультаційних пунктів, реабілітаційних центрів залежно від соціально-психологічних потреб регіону.

4.3. Практичний психолог навчального закладу:

- бере участь у здійсненні освітньої, виховної роботи, спрямованої на забезпечення всебічного індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів, збереження їх повноцінного психічного здоров'я;
- проводить психолого-педагогічну діагностику готовності вихованця, учня, студента до навчання та сприяє їх адаптації до нових умов навчально-виховного процесу, допомагає у виборі навчального закладу згідно з рівнем психічного розвитку;
- розробляє та впроваджує розвивальні, корекційні програми навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей вихованців, учнів, студентів;
- сприяє вибору учнями і студентами професій з урахуванням їх ціннісних орієнтацій, здібностей, життєвих планів і можливостей, готує учнів до свідомого життя; здійснює превентивне виховання, профілактику злочинності, алкоголізму і наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок серед підлітків;
- проводить психологічну діагностику і психолого-педагогічну корекцію девіантної поведінки вихованців, учнів, студентів;

- формує психологічну культуру вихованців, учнів, студентів, педагогів, батьків або осіб, які їх замінюють, консультує з питань психології, її практичного використання в організації навчально-виховного процесу.

4.4. Соціальний педагог навчального закладу:

- вивчає та оцінює особливості діяльності і розвитку вихованців, учнів і студентів, мікроколективу (класу чи групи), шкільного, студентського колективу в цілому, молодіжних та дитячих громадських організацій; досліджує спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, позитивного виховного потенціалу соціального середовища та джерела негативного впливу на вихованців, учнів і студентів;

- прогнозує на основі спостережень та досліджень посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на розвиток особистості вихованця, учня, студента чи групи; прогнозує результати навчально-виховного процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості;

- дає рекомендації вихованцям, учням, студентам, батькам або особам, які їх замінюють, вчителям, викладачам та іншим особам з питань соціальної педагогіки; надає необхідну консультативну соціально-педагогічну допомогу дитячим і молодіжним громадським організаціям, вихованцям, учням, студентам, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах;

- сприяє захисту прав вихованців, учнів і студентів, представляє їхні інтереси у службі у справах дітей, у правоохоронних та судових органах;

- бере участь у формуванні навичок дотримання норм та правил поведінки, ведення здорового способу життя, сприяє попередженню негативних явищ серед вихованців, учнів, студентів;

- надає соціальні послуги, спрямовані на задоволення соціальних потреб вихованців, учнів і студентів; здійснює соціально-педагогічний супровід навчально-виховного процесу, соціально-педагогічний патронаж соціально незахищених категорій вихованців, учнів і студентів; сприяє соціальному і професійному визначенню особистості, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді.

4.5. Працівник психологічної служби повинен:

- керуватися етичним кодексом психолога;

- дотримуватися педагогічної етики, поважати гідність вихованців, учнів, студентів, захищати їх від будь-яких форм фізичного або психічного насильства;

- будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри у тісному співробітництві з усіма учасниками педагогічного процесу;

- пропагувати здоровий спосіб життя, підвищувати рівень психологічних знань які їх замінюють;

- зберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих в процесі діагностики або корекційної роботи, якщо це може завдати шкоди вихованцеві, учню, студенту чи їх оточенню;

- постійно підвищувати свій професійний рівень;
- знати програмно-методичні матеріали і документи щодо обсягу, рівня знань, розвитку вихованців, учнів, студентів, вимоги державних стандартів до забезпечення навчально-виховного процесу, основні напрями і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки.

4.6. Тривалість робочого тижня практичного психолога та соціального педагога визначається чинним законодавством з урахуванням типу навчального закладу.

V. Фінансування діяльності психологічної служби

5.1. Фінансування діяльності психологічної служби системи освіти та оплата праці практичних психологів і соціальних педагогів, працівників кабінетів (центрів), методистів здійснюється згідно з чинним законодавством.

5.2. Фінансування діяльності психологічної служби вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (у тому числі оплати праці її працівників) здійснюється за рахунок власних коштів вищого навчального закладу.

5.3. Працівникам психологічної служби системи освіти надаються окремі приміщення (кабінети) для проведення діагностичної, навчальної, тренінгової, консультативної, розвивальної і корекційної роботи .

Директор
науково-методичного
практичної
і соціальної роботи

Українського
центру
психології
В.Г. Панок

Додаток Б.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

від 26.07.2012 № 1/9-529

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим,
управління освіти і науки обласних,
Київської та Севастопольської
міських державних адміністрацій

**Про організацію психологічного
і соціального супроводу в умовах
інклюзивного навчання**

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту надсилає для практичного використання методичний лист «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання», розробленого з метою запровадження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872.

Водночас, інформуємо, що 18 липня 2012 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 635 [„Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 і від 14 червня 2000 р. № 963”](#), якою уведено посаду асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням до переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Просимо зміст листа та вищевказаної постанови довести до відома керівників районних та міських відділів освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Додаток: на 7 арк.

Заступник Міністра

Б. М. Жебровський

Додаток до листа МОНмолодьспорту
від 26.07.2012р. №1/9-529

«Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання»

Шляхи впровадження інклюзивного навчання визначено Концепцією розвитку інклюзивної освіти, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки від 01.10.2010 № 912, а саме, в частині навчально-методичного забезпечення освітнього процесу передбачається реалізація корекційно-розвиткової складової особистісно-орієнтованого навчального плану в умовах інклюзивного навчання.

З урахуванням основних тенденцій щодо змін у системі освіти дітей з особливими освітніми потребами окреслено напрями діяльності, які потребують підвищеної уваги, одним з яких є психологічний і соціальний супровід інклюзивного навчання в Україні.

Зміст та основні завдання участі психологічної служби системи освіти з питань впровадження інклюзивного навчання визначено низкою нормативно-правових документів, зокрема, наказом Міністерства освіти і науки від 11.09.2009 № 855 «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009 - 2012 роки».

З метою залучення дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір передбачено різні форми їх навчання, зокрема, у спеціальних класах у загальноосвітніх навчальних закладах, що регламентується Положенням про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 09.12.2010 № 1224, зареєстрованим в Міністерстві юстиції 29.12.2010 р. за № 18707.

Зазначеним нормативним документом визначено завдання психолого-педагогічного супроводу:

- а) актуалізація особистісного потенціалу розвитку дитини;
- б) формування позитивних міжособистісних стосунків учнів з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішкільної інтеграції;
- в) консультування батьків або осіб, які їх замінюють, щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання, професійної орієнтації, соціальної адаптації їх дитини тощо.

Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України

від 15 серпня 2011р. № 872, визначено, що у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється психолого-педагогічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами у класах з інклюзивним навчанням працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) цих закладів та відповідними педагогічними працівниками.

Діяльність працівників психологічної служби координується центрами практичної психології і соціальної роботи, міськими, районними методичними кабінетами.

Вищезазначеним документом передбачено також організацію корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами вчителями-дефектологами та практичними психологами.

З огляду на те, що питання визначення функцій і повноважень спеціалістів психологічної служби (практичного психолога і соціального педагога) є актуальним, звертаємо увагу на недопущення покладання адміністрацією навчальних закладів на цих спеціалістів обов'язків, що не належать до їх професійної компетентності.

Зокрема, це стосується заміни корекційних занять вчителя-дефектолога корекційними заняттями, які проводить практичний психолог.

Питання психологічного і соціального супроводу дітей знаходиться на перетині функцій багатьох спеціалістів, а тому не можуть бути віднесені до сфери професійної діяльності виключно одного з них.

Кваліфікаційна характеристика та основні функціональні обов'язки соціального педагога в умовах інклюзивної освіти визначені наказом Міністерства освіти і науки від 28.12.2006 № 864 «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України».

Визначаючи основні завдання на 2012-2013 навчальний рік практичним психологам і соціальним педагогам рекомендовано звернути посилену увагу на проблеми психологічного і соціального супроводу всіх учасників навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання, що сприятиме пристосуванню освітнього середовища до потреб дитини з урахуванням її особливостей та можливостей, забезпеченню соціальних потреб.

З цією метою проводиться вивчення індивідуальних особливостей учня, його можливостей і потреб, рівня сформованості у нього пізнавальних процесів і дій.

Таким чином, діагностична робота має бути спрямована на вивчення:

- співвідношення рівня розумового розвитку дитини і вікової норми;

- рівня розвитку когнітивної сфери;
- особливості емоційно-вольової сфери;
- індивідуально-типологічних особливостей;
- рівня сформованості мотивації до навчання;
- рівня розвитку комунікативних здібностей;
- розумової працездатності та темпу розумової діяльності.

Під час вивчення психічного розвитку дитини психолог виявляє фактори, які зумовлюють труднощі пізнавальної діяльності, спілкування та соціальної адаптації, а також ті резерви, які можна використовувати у корекційно-розвитковій роботі.

Визначення рівня і особливостей пізнавальної діяльності повинно передувати будь-яким іншим психологічним дослідженням, щоб з'ясувати труднощі та обмеження, які можуть виникати при виконанні діагностичних завдань і призводити до неправильного тлумачення отриманих результатів.

Під час вивчення індивідуальних особливостей дитини важливо враховувати особливості її розвитку та фізичні обмеження.

Наприклад, працюючи з дитиною, хворою на дитячий церебральний параліч, слід пам'ятати, що через мовленнєві труднощі, порушення мимики, тощо може скластися неправильне враження щодо інтелектуальних можливостей дитини. Психічний стан такої дитини можна визначити тільки шляхом уважного спостереження за її діяльністю та шляхом спілкування з нею та за допомогою спеціальних методів діагностики.

Психофізіологічні особливості дитини, рівень її розвитку, потенційні можливості щодо опанування навчальним матеріалом є основними індикаторами, які беруться до уваги при розробленні індивідуальної програми розвитку.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші) із обов'язковим залученням батьків, або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Така програма розвитку містить загальну інформацію про учня, визначає систему додаткових послуг інших спеціалістів, засоби і шляхи щодо необхідної адаптації навчального середовища, модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Завдання психолога – надати до програми узагальнену інформацію за результатами проведеного вивчення та рекомендації стосовно врахування

індивідуальних особливостей дитини у навчально-виховному процесі та взаємодії зі шкільним оточенням.

Практичний психолог в інклюзивному середовищі формує психологічну готовність учасників навчально-виховного процесу (учнів, батьків, вчителів, представників адміністрації) до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами.

Така психологічна готовність формується через проведення тренінгових занять, лекторіїв, семінарів, консилиумів, виступів тощо, зміст яких спрямований на подолання упередженого ставлення до дітей з особливими потребами, руйнування міфів і стереотипів, стигматизації та дискримінації.

Оскільки вчитель своїм ставленням моделює очікувану від учнів поведінку, важливо розпочати проведення таких занять саме з педагогами навчального закладу.

Необхідно працювати з педагогами щодо уникнення використання медичної термінології, що застосовується в педагогічній практиці для характеристики дітей з особливими освітніми потребами.

Зміст занять з учнями слід спрямувати на формування у них вміння бачити та цінувати відмінності, слухати та враховувати різні точки зору, висловлювати свою думку, поважати думку інших, оволодівати навичками співпраці з різними дітьми. Формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами сприятиме гармонізації стосунків в учнівському колективі та допоможе педагогічним працівникам створити сприятливе середовище для розкриття потенціалу кожної дитини.

При проведенні індивідуальної роботи психолог працює безпосередньо з дитиною з особливостями психофізичного розвитку, щодо збереження її здоров'я, пошуку та реалізації її всебічного розвитку, формування позитивної мотивації до навчання.

Актуальним залишається питання застосування психодіагностичного інструментарію та корекційних програм у роботі з вказаною категорією дітей, які, як правило, потребують адаптації (зміна характеру подачі матеріалу, без зміни змісту або концептуальної складності завдання), рідше, модифікації відповідно до індивідуальних особливостей дитини.

Зокрема, відповідно до потреб дитини можуть використовуватись такі види адаптації:

адаптація середовища (збільшення інтенсивності освітлення в кімнатах, де є діти з порушеннями зору; зменшення рівня шуму в класі, де навчається дитина з порушенням слуху, забезпечення її слуховим апаратом; створення відокремленого блоку в приміщенні школи для учнів початкових класів;

забезпечення архітектурної доступності для дитини з порушенням опорно-рухового апарату);

адаптація змісту, методів і форм навчальної діяльності (використання навчальних завдань різного рівня складності; збільшення часу на виконання, зміна темпу занять, чергування видів діяльності);

адаптація методичних матеріалів (адаптація навчальних посібників, наочних та інших матеріалів; використання друкованих текстів з різним розміром шрифтів тощо).

Ознайомившись із особливостями психофізичного розвитку дитини та готуючись до роботи з нею, психолог аналізує, перш за все, відповідність інструментарію (стимулів) та вибрані методики.

Для дітей із сенсорними порушеннями очевидним є прилаштування інструментарію (стимулів) до можливостей дитини та критичного вибору методик, які дозволяють використати потенціал дитини. Наприклад, для дитини з порушенням зору малюнки (методика "Четвертий – зайвий") мають бути контрастнішими та більшими за розміром.

Для дитини зі спастикою кінцівок є проблематичним використання малюнкових методик, при використанні яких необхідно домовитися з дитиною про сигнали, що відповідають певному вибору (стимульний матеріал до тесту тривожності Р. Темпл, В. Амен, М. Дорки).

Оскільки можуть виникнути труднощі зі сприйманням малюнків, вони не повинні бути надміру стилізованими та складними. Необхідно передбачати можливі труднощі, пов'язані з процесом сприймання самих зображень, та відрізнити їх від розуміння чи нерозуміння сюжету, логічних зв'язків у ньому.

Для дітей з порушеннями мовлення будуть мало прийнятними вербальні методики. При цьому важливо розрізняти труднощі активного мовлення через порушення артикуляції та розуміння зверненого мовлення.

Обмеження у використанні діагностичних методик також можуть бути пов'язані зі способом життя обстежуваних, обмеженістю їхніх соціальних зв'язків і відповідних знань та уявлень про навколишній світ. У зв'язку із цим, не можна беззастережно використовувати певні проєктивні методики, що в цілому за процедурою виконання могли б відповідати технічним можливостям обстежуваного. Наприклад, методика Рене Жіля, яка часто і успішно застосовується для виявлення проблем, пов'язаних зі спілкування та самовизначенням підлітків, не завжди може бути адекватною в роботі з підлітком, фізичні обмеження якого не дозволяють сприймати ситуації, наведені в методиці, як проєктивні на себе. Причиною є те, що спосіб життя виключає, наприклад, відвідання кінотеатру, прогулянки за місто разом із

друзями тощо. Тому перш ніж застосовувати таку методику, потрібно переконатися, що у дитини є відповідний життєвий досвід, пов'язаний із зображеними ситуаціями.

Таким чином, психолог приймає рішення, які методики включити при діагностичному вивченні та яким чином мають бути адаптовані стимульні матеріали. Водночас, рекомендовано провести обговорення методик та способів їх адаптації під час засідання методичного об'єднання практичних психологів.

Разом із тим, звертаємо увагу, що відповідно до «Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2001 № 330, має бути проведена експертиза всіх діагностичних методик, психокорекційних, психотерапевтичних та реабілітаційних технік і технологій, соціологічних та соціально-психологічних опитувальників.

З урахуванням вади розвитку та потенційних можливостей дитини організовується й психокорекційна робота. Більшість дітей з особливими освітніми потребами можуть бути долучені до роботи в корекційній групі. Однак, психологу необхідно заздалегідь оцінити та продумати альтернативні вправи, з урахуванням потреб розвитку дитини.

Корекційна робота має бути спрямована на розвиток усіх видів сприймання, особливо зорового і слухового, на базі яких розвиваються вищі психічні функції.

З розвитком сприймання збагачуються різноманітні знання про навколишній світ і розуміння зв'язків між предметами та явищами, отже, розвивається мислення і мовлення дітей. Під час корекції розвитку та навчання дитини необхідно дбати про зміцнення її працездатності, уміння зосереджувати увагу, цілеспрямовано працювати: ставити перед собою мету, усвідомлювати способи її досягнення, адекватно оцінювати результати.

Особливої уваги потребує розвиток навчальної мотивації, бажання вчитися, формувати віру дитини у власні можливості, що можливо завдяки усвідомленню і оцінці реальних досягнень.

У разі, якщо мова йде про корекцію чи розвиток окремих пізнавальних процесів краще організовувати індивідуальні заняття. Результати діагностичної роботи слугують орієнтирами для роботи психолога, педагогів, батьків і самої дитини. Водночас ступінь інтегрованості дитини в освітнє середовище є індикатором ефективності і адекватності психокорекційного впливу.

Соціально-педагогічний супровід базується на створенні сприятливих умов для взаємодії учня з соціальним середовищем з метою попередження виникнення або усунення вже існуючих дестабілізуючих розвиток факторів та формування стійкості до ситуацій дезадаптації.

Алгоритм діяльності практичного психолога і соціального педагога, в умовах інклюзивної освіти включає:

1. Ознайомлення з особою справою дитини, історією та особливістю протікання захворювання, співбесіду з представником психолого-медико-педагогічної консультації;

2. Бесіду з дитиною та її батьками, метою визначення рівня можливостей дитини (самообслуговування, спілкування, пізнавальних можливостей, самоконтролю поведінки, емоційно-вольової сфери тощо);

3. Оцінку освітнього середовища, визначення щодо його відповідності до потреб і можливостей дитини. Психолог надає пропозицію щодо здійснення організаційних, функціональних, методичних змін.

4. Вивчення індивідуальних особливостей та психічного розвитку дитини.

5. Проведення психолого-педагогічного консилиуму з метою розробки індивідуальної програми розвитку.

6. Проведення зустрічі з батьками і учнями класу (школи), педагогами з метою формування їх психологічної готовності до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами.

7. Проведення психокорекційної роботи з метою розвитку потенційних можливостей дитини та відповідного формування особистості.

8. Відстеження соціально-психологічного клімату в колективі та статусу дитини в групі.

9. Сприяння соціальній інтеграції дитини: залучення в позакласну і позашкільну діяльність.

10. Моніторинг рівня адаптованості й інтегрованості учня, адаптація відповідних індивідуальних програм, планів.

Успішність навчання дитини з особливими освітніми потребами залежить від ранньої діагностики та вчасно наданої відповідної допомоги фахівцями. Велика роль в цьому належить фахівцям психолого-медико-педагогічної консультації, діяльність якої регламентується Положенням про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації, затвердженим спільним наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту та Національної академії педагогічних наук

України від 23.06.2011 № 623/61, зареєстрованим у Міністерстві юстиції 06.12.2011 за № 1407/20145.

Головним завданням психолого-медико-педагогічних консультацій є надання консультативно-методичної допомоги дітям з особливими освітніми потребами та батькам, які їх виховують, педагогам.

Водночас, завданнями психолого-медико-педагогічних консультацій є визначення за якою навчальною програмою має навчатися дитина, без визначення типу навчального закладу.

За результатами психолого-педагогічного вивчення дитини надається психолого-педагогічний висновок та рекомендації, які фіксуються у витязі з протоколу засідання психолого-медико-педагогічної консультації.

Звертаємо увагу, що зміст психолого-педагогічного висновку не містить медичного, зокрема, психіатричного, діагнозу, а передбачає формулювання, щодо особливостей психічного розвитку дитини та її психологічний стан з використанням лексичних засобів у контексті психолого-педагогічної термінології.

При цьому у висновку у стислому викладі зазначаються ті основні показники, які мають значення для розрізнення станів розумового розвитку дитини. Рекомендації психолого-медико-педагогічних консультацій відображають напрямки психолого-педагогічної роботи з дитиною, спрямовані на реалізацію потенціалу розвитку і виховання, враховуючи її індивідуальні особливості засвоєння знань, навичок, практичного та соціального досвіду.

Директор департаменту

О. В. Єресько

Додаток В.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Н А К А З**

м. Київ

03.08. 2012№ 888**Про затвердження Плану заходів Міністерства
освіти і науки, молоді та спорту щодо
профілактики правопорушень серед дітей та
учнівської молоді на період до 2015 року**

З метою виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209 “Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року”

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити План заходів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту щодо профілактики правопорушень серед дітей та учнівської молоді на період до 2015 року (далі - План заходів), що додається.

2. Міністерству освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Єресько О. В.), департаменту професійно-технічної освіти (Супрун В. В.), Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (Удод О. А.), відділу позашкільної освіти, виховної роботи та захисту прав дитини (Середницька А. Д.), Українському науково-методичному центру практичної психології та соціальної роботи (Панок В. Г.):

2.1. Забезпечити в межах компетенції своєчасне виконання Плану заходів;

2.2. Подавати щороку до 1 червня та до 1 грудня відділу позашкільної освіти, виховної роботи та захисту прав дитини (Середницька А. Д.) інформацію про стан виконання Плану заходів для її узагальнення (в друкованому та електронному вигляді на адресу n_berezina@mon.gov.ua).

3. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Жебровського Б. М.

Міністр

Д. В. Табачник

Електронний режим:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1208-12/paran15#n15>

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1208-12/paran15#n15>

Демченко І.І.

П 86 Психокорекційна практика в закладах освіти : навч.-метод. посібн. для студ. напряму підготовки 6.010102 Початкова освіта, додаткової спеціальності 6.030103 Практична психологія / уклад. Ірина Іванівна Демченко. – Умань : Візаві, 2012. – 77 с.

Навчально-методичний посібник адресовано студентам 4-го курсу напряму підготовки 6.010102 Початкова освіта, додаткової спеціальності 6.030103 Практична психологія на допомогу в проходженні психокорекційної практики в закладах освіти, керівникам та методистам. Містить загальні положення, організаційні етапи, зміст роботи та правила поведінки студентів при проходженні практики, а також опис навчально-практичних завдань та зразки оформлення документації.

Психокорекційна практика в закладах освіти є складовою частиною комплексної підготовки студентів до практичної психологічної діяльності.

(075.8)

УДК [378.147.88:376]

ББК (74.580.252.4:74.3)я73

Навчальне видання

Укладач Демченко І.І.

ПСИХОКОРЕКЦІЙНА ПРАКТИКА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Навчально-методичний посібник для студентів
напряму підготовки 6.010102 Початкова освіта
додаткової спеціальності 6.030103 Практична психологія

Редактор Авраменко В.І.

Підписано до друку 26.10.2012р. Формат 60*84/16
Папір офсет. Друк цифровий. Ум. арк. 2,5
Тираж 50 прим. Зам. № 179

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19
Свідоцтво: серія ДК № 2521 від 08.06.2006 р.
тел.: (04744) 4-64-88, 4-67-77

e-mail: vizavi08@mail.ru